

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Základní zásady občanského práva

Michal Schoenfeld

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Michal SCHOENFELD**
Osobní číslo: **R17M0285P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Základní zásady občanského práva**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Obecné otázky občanskoprávních zásad
3. Teorie občanskoprávních zásad
4. Legislativní pohled na občanskoprávní zásady
5. Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

Vedoucí diplomové práce:

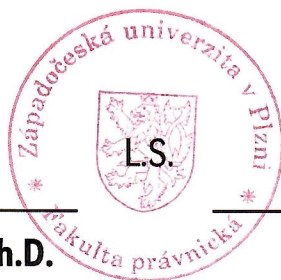
Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Praze dne

.....

Poděkování

Tímto děkuji vedoucímu diplomové práce doc. JUDr. Janu Paulymu, za cenné rady při tvorbě obsahu této diplomové práce a upozornění na případné úskalí, dále za výjimečnou přednášku na téma obecné zásady občanského práva.

Obsah

<i>Úvod</i>	1
1. Obecné otázky občanskoprávních zásad	3
1.1 Pojem právní zásada	3
1.1.1 Princip / zásada.....	4
1.2 Třídění právních zásad	4
1.3 Prameny právních zásad	7
1.3.1 Obecně k pramenům právních zásad.....	7
1.3.2 Zásady právní a pozitivní právo	9
1.3.3 Legislativa	9
1.3.4 Judikatura	11
1.3.5 Doktrína.....	13
1.4 Funkce právních principů	14
1.4.1 Funkce legislativní	15
1.4.2 Funkce stabilizační	15
1.4.3 Funkce interpretační a aplikační	16
1.4.4 Funkce dotvářecí	17
1.4.5 Funkce derogační	17
1.4.6 Výjimky ze zásad právních	18
1.5 Filosofický pohled na právní principy	20
1.5.1 R. M. Dworkin	20
1.5.2 R. Alexy	20
1.5.3 H. Coing	21
1.5.4 J. Esser.....	21
1.5.5 Shrnutí	22
1.6 Obecné zásady právní vs zásady soukromého a občanského práva ...	22
1.6.1 Obecné zásady právní.....	22
1.6.2 Zásady občanského práva.....	23
1.6.3 Zásady soukromého práva.....	24
2. Teorie občanskoprávních zásad	26
2.1 Zásada legální licence	26
2.2 Zásada autonomie vůle	28
2.2.1 Funkce zásady autonomie vůle	28
2.2.2 Realizace zásady autonomie vůle.....	29
2.2.3 Zásada dispozitivity.....	29
2.2.4 Výjimky ze zásady autonomie vůle	30

2.2.5 Korektivní zásady autonomie vůle.....	32
2.3 Zásada rovnosti.....	34
2.3.1 Funkce zásady rovnosti	35
2.3.2 Realizace zásady rovnosti	36
2.3.3 Výjimky ze zásady rovnosti	36
2.4 Zásada neminem leadere.....	37
2.4.1 Neminem laedit, qui suo iure utitur.....	37
2.4.2 Funkce zásady neminem leadere.....	38
2.4.3 Realizace zásady neminem leadere	39
2.4.4 Výjimky ze zásady neminem leadere.....	41
2.5 Zásada bona fides	42
2.5.1 Funkce zásady bona fides.....	42
2.5.2 Aplikace zásady bona fides	43
2.5.3 Výjimky ze zásady bona fides.....	45
2.6 Pacta sunt servanda	45
2.6.1 Funkce zásady pacta sunt servanda.....	46
2.6.2 Aplikace zásady pacta sunt servanda	47
2.6.3 Výjimky ze zásady pacta sunt servanda.....	47
2.6.3.4 Distanční smlouvy a smlouvy uzavírané mimo provozovnu	49
2.7 Vigilantibus iura skripta sunt.....	49
2.7.1 Funkce zásady vigilantibus iura skripta sunt.....	49
2.7.2 Aplikace zásady vigilantibus iura skripta sunt.....	51
2.7.3 Výjimky ze zásady vigilantibus iura skripta sunt.....	52
2.8 Nemo iudex in causa sua	52
2.8.1 Funkce zásady nemo iudex in causa sua	53
2.8.2. Aplikace zásady nemo iudex in causa sua	53
2.8.3. Výjimky ze zásady nemo iudex in causa sua	53
3. Legislativní pohled na občanskoprávní zásady	55
3.1 NOZ.....	55
3.1.1. §1 Zásada smluvní svobody	55
3.1.2. § 3 Demonstrativní výčet zásad	56
3.1.3. § 6 Zásada poctivosti a neminem leadere.....	56
3.1.4. § 7 Zásada bona fides	56
3.1.5. Návrat k zásadě superficies solo cedit.....	57
3.1.6. Zásada ochrany slabší strany.....	57
Závěr.....	59
Resumé.....	60

Summary	61
Seznam použitých zdrojů	62
Literatura	62
Periodikum	63
Judikatura	63
Online Komentáře – Codexis liberis, C. H. Beck, Aspi.....	63
Jiné online zdroje	64
Přednášky	64
Zákony.....	64
Normy mezinárodního práva.....	64

Úvod

Co se týče právních zásad, jedná se o téma, které je s právem spojeno od jeho počátků. Obecné zásady občanského práva provází právo již tisíce let a některé se v nezměněné podobě uplatňují dodnes. Obecně jsou právní zásady neodmyslitelnou součástí každého právního systému, což vypovídá o jejich důležitosti.

Vzhledem k jejich velmi významné úloze a rozmanitosti zůstává otázkou, jak popsat něco tak abstraktního. Jedná se o pojem, který je zejména pro začínající studenty práv jen velmi těžko uchopitelný a při sdělení, „že zásady právní jsou určité ideje, které nejsou právními normami a mají vyšší míru abstraktnosti“, si jen těžko pod těmito pojmy něco představí.

Na právnických fakultách je toto téma přednášeno významnými autoritami, které svým výkladem studenty přenáší do tisíce let staré historie, kde tyto zásady ožívají. Kouzlo právních zásad je dále posíleno užitím jednotlivých latinských pojmů. Posluchači takové přednášky je najednou vše zcela jasné a přesně chápe důležitost a funkci zásad. Nicméně i po takovém pochopení a vytvoření představy o právních zásadách, stále není lehké odpovědět na otázku „co to je právní zásada?“.

Ačkoliv jsou právní zásady abstraktní a již několik tisíciletí živý pojem, jsou stále, ne-li více aktuální. V dnešní době výrazné hypertrofie práva a značném pokulhávání morálky práva je nutné o to více dbát na jejich vyzdvihování a dodržování.

Téma této práce tvoří „obecné zásady občanského práva“. Tyto zásady jsou základem pro část právního systému, který nás provází každou minutu našeho života. V případě některých právních institutů, jako např. „*nasciturus*“ či „*testament*“ nás občanské právo provází již před narozením, případně i po smrti.

Smyslem této práce je zpracování obecných zásad občanského práva do určitého souboru informací, kde budou pochopitelné, včetně ukázek aplikace zásad v praxi. Vyzdviženy budou zejména ty zásady, na kterých se doktrína shoduje, že se opravdu jedná o nesporné zásady občanského práva.

Důvody, zvolení tohoto tématu byly dva. První a hlavní důvod byl trochu sobecky spatřován zejména v lepším porozumění a získání hlubší znalosti těchto zásad, které jsou pro právní řád tolik důležité. Druhým a trochu ušlechtlejším důvodem pro zvolení tohoto tématu byla určitá vidina pomoci jiným studentům.

Nemálo jich při přípravě na zkoušky čerpá z diplomových prací starších kolegů, jelikož ne vždy je snadné pochopit určité téma z učebnice. V případě, že tato práce bude ku prospěchu, byť jen jedinému studentovi, bude smysl této práce naplněn.

1. Obecné otázky občanskoprávních zásad

1.1 Pojem právní zásada

Téma této diplomové práce tvoří *obecné zásady občanského práva*, proto je vhodné si na úplném začátku vysvětlit samotný pojem právní zásada. O právních zásadách je psáno, že to jsou tzv. vůdčí ideje, které prostupují celým právním systémem. Nicméně v právním systému České republiky (dále jen ČR) se nachází i takové zásady, které se uplatní jen v určitém právním odvětví. V rámci pochopení toho, co je to právní princip, Aleš Gerloch o právních principech napsal, že: „*mají preskriptivní charakter, stejně jako právní normy, zároveň se od nich ve dvou směrech odlišují. První z těchto rozdílů je, že jsou vyšší míry abstraktnosti než normy. Stanoví se v té nejabstraktnější formě východiska, kterými se normy (a procesy jejich tvorby, interpretace a aplikace) řídí. Z právních principů nevyplývají bezprostředně práva a povinnosti finálním recipientům právních norem.*“¹

Dalším významným rozdílem mezi právní zásadou a právní normou je ten, že právní zásady mohou a zřídka mají kontradiktorní charakter (mohou si odporovat). V případě právních norem je kontradiktornost zcela zakázána a při jejich aplikaci vůbec nesmí k jejich kolizi dojít. Pokud taková situace nastane, způsobí neaplikovatelnost některé z těchto norem. Při rozhodování, která právní norma nebude aplikována, se užije některého z právních principů. Např. *Lex posterior derogat legi priori*.

V případě kolize právních zásad nastává rozdílná situace a jedná se o zcela běžný jev. Jako příklad kolize dvou právních zásad si můžeme uvést *zásadu autonomie vůle*, která je částečně v kolizi se *zásadou neminem laedere*. Autonomie vůle dává osobám soukromého práva právo chovat se zcela dle svého uvážení. Ovšem takové chování musí mít určité hranice, aby jím nebylo poškozováno právo jiných osob. Obě uvedené zásady jsou stále platné a společně působí na tvorbu,

¹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice s. 34. ISBN 978-80-7380-652-1.

interpretaci i aplikaci právních norem a nezpůsobuje to jejich neplatnost. Jedná se o stav, kdy jedna zásada tvoří výjimku ze zásady druhé.

1.1.1 Princip / zásada

V literatuře jsou užívány dva různé pojmy, *princip* a *zásada*. Oba tyto pojmy shodně různí autoři typu Jan Dvořák, Jiří Švestka Michaela Zuklínová, či Luboš Tichý ve svých učebnicích, případně monografiích shodně uvádějí jako synonymum. Stejně bylo řečeno i na přednáškách FPR-ZČU napříč různými odvětvími práva.

1.2 Třídění právních zásad

Právní zásady neboli právní principy a jejich různé dělení, tvoří tak rozmanité téma, že je není možné popsat jednou větou. Při pohledu do děl různých autorů je nalézáno poznání, že každý autor má na systém třídění zásad jiný názor, a užívá rozdílnou terminologii. Z tohoto důvodu jsou zde uvedeny způsoby dělení zásad více autorů.

Jedno z nejobecnějších dělení právních zásad se nalézá v knize Jana Hurdíka „Zásady soukromého práva“. Autor zde rozlišuje:

- „*Obecné zásady právní*
- *Zásady soukromého a veřejného práva*
- *Zásady jednotlivých odvětví práva*
- *Zásady pododvětvové*“²

Další, relativně stručné dělení nabízejí Jiří Boguszak, Jiří Čapek a Aleš Gerloch v učebnici „Teorie práva 2“. Zde právní zásady dělí na ty, které jsou pravidly a ty které nejsou pravidly.

- „**Principy, které jsou pravidly:**
 - *Principy práva explicitně formulované v textu*
 - *Principy obsažené, avšak nevyjádřené přímo*
 - *Principy, které stojí mimo systém práva*

² HURDÍK, J. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 32. ISBN 80-210-2001-6.

– **Principy, které nejsou pravidly:**

- *Pojmenované určité charakterové vlastnosti, která je znakem právního institutu, či právní úpravy*
- *Důvody nebo účely sledované normotvůrcem při konstrukci tvorby práva*³

Spoluautor Aleš Gerloch výše uvedené učebnice později, již ve své samostatně napsané učebnici „Teorie práva“ uvedl, že právní zásady je možné dělit podle mnoha kritérií. Jako příklady dělení zásad uvedl následující:

- *„Tradiční principy*
- *Principy moderního práva*
- *Univerzální právní principy*
- *Principy platné jen v určitých právních odvětvích*
- *Hmotněprávní principy*
- *Procesněprávní principy*⁴

Na závěr této podkapitoly je možné uvést i třídění zásad právních podle autorů Jana Hurdíka a Petra Lavického. Toto třídění se nachází v knize „Systém zásad soukromého práva“. Zde jsou již zásady rozděleny podle všech možných představitelných kritérií. Jedná se o několika-stránkový systém třídění zásad, který již postrádá jednoduchost, avšak dává ucelenou představu o tom, jak je téma právních zásad obsáhlé a rozmanité.

1. *„Podle **metody**, jejímž prostřednictvím lze dospět k formulaci zásady:*

a. *Zásady formulované prostřednictvím **deduktivní metody** (tedy z obecných východisek je specifikována zásada)*

³ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. a GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI, 2003 dotisk, s. 285. ISBN 80-86395-74-X.

⁴ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice, s. 36. ISBN 978-80-7380-652-1.

- b. Zásady formulované prostřednictvím **induktivní metody** (zásada představuje zobecnění souboru pravidel či zkušenostních závěrů)
2. Podle materiálního či formálního **zdroje pramene** zásad:
- a. Zásady **historické** (se zvláštní rolí římského práva)
 - b. Zásady **obyčejové**
 - c. Zásady **srovnávací**
 - d. Zásady formulované **ústavními předpisy**
 - e. Zásady formulované **zákonem**
 - f. Zásady formulované **judikaturou**
 - g. Zásady formulované odbornou **literaturou**
3. Podle **vazby** na příslušný typ právního řádu, resp. povahu odvětví má význam pro námi studovaný systém odlišení na:
- a. Zásady **axiologické** (obsahující hodnoty, které mohou být nositelem
 - i. Hodnot vnějších (mimoprávních)
 - ii. Hodnot vnitřních (závislých na povaze právní regulace)
 - b. Zásady **strukturální** (vyjadřující obecné vlastnosti techniky právní regulace – např. *Lex specialis derogat legi generali*, v evropském právu zásada přednosti, přímého účinku, subsidiarity)
 - c. Zvláštní skupinou zásad strukturální povahy jsou zásady **institucionální** (vyjadřující povahu institucionální struktury práva a jeho fungování – např. zásada nedotknutelnosti právní ochrany, jako dvojinstančnost a procesní – např. materiální pravdy)
4. Podle mechanismu svého **působení** v procesu realizace a aplikace práva:
- a. Zásady východiskové (působící jako východisko či předpoklad souboru právních pravidel – např. dobrá víra v psychologickém pojetí či legitimní očekávání)
 - b. Zásady cílové (hodnotou, již jsou tyto zásady nositelé, se poměřují dosažené výsledky právní regulace –

např. dobré mravy, či obecně soulad skutečného výsledku s ekvitou)

c. Zásady procedurální (uplatňují hodnoty, již jsou nositelé, ve vlastním procesu realizace či aplikace práva – např. demokratismus)

5. Podle **rozsahu** působení v oboru práva:

a. Obecné zásady právní

b. Zásady soukromého práva

c. Zásady jednotlivých odvětví soukromého práva

d. Zásady pododvětvové

e. Zásady průřezové, a v jejich rámci

i. Zásady průřezové meziodvětvové

ii. Zásady průřezové odvětvové

iii. Zásady pododvětvové

6. Podle **odstředivé** či **dostředivé orientace** působení:

*a. Zásady **extenzivní** (v rámci našeho systému se jimi rozumí odvozené od svobody jednotlivce a tuto svobodu podporující)*

*b. Zásady **restriktivní** (omezující svobodu jednotlivce)⁵*

1.3 Prameny právních zásad

1.3.1 Obecně k pramenům právních zásad

Jako pramen právních zásad je možné chápat určitá kritéria, pomocí kterých je možné jednotlivé zásady identifikovat. Tyto kritéria obdobně jako prameny právních norem můžeme rozdělit jak po formální stránce, tak po stránce materiální (obsahové). Takové dělení je nutné z toho hlediska, že pokud bychom pojem prameny právních zásad určovali pouze z právních norem (formální prameny), kde

⁵ HURDÍK, J. a LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367, s. 76-78. ISBN 978-80-210-5063-1.

jsou tyto zásady obsaženy, jednalo by se jen o formální prameny právních zásad.⁶ Jelikož jsou v právním systému obsaženy i nepsané právní zásady, jejichž význam je často vyšší než u zásad psaných, mohlo by uplatnění pouze psaných zásad ovlivnit existenci či smysl některých právních odvětví.

Obdobný názor zastávají i autoři učebnice „Teorie práva 2“. Principy dělí na explicitně formulované v textu právní normy, principy obsažené v právní normě, avšak ne přímo vyjádřené, a na principy stojící mimo systém práva. Z tohoto důvodu pouhé formální hledisko nalézání pramenů práva není dostatečné.⁷

Materiální (obsahové) prameny právních principů jsou využívány zejména v takových případech, kdy při aplikaci práva není pro rozhodnutí dostatečné množství právních pravidel obsažených ve formálních pramenech práva, podle kterých by bylo možné rozhodnout. Ovšem tuto situaci nazval Jan Tryzna jako paradoxní, neboť v případě neexistence formální úpravy pravidel chování, nastupuje v úvahu rozhodnutí podle volné soudcovské úvahy. Tento přístup je typický pro situace vznikající v právu Evropské Unie, kdy velká část pravidel je tvořena ne formálními prameny, ale nalézáním práva Evropským soudním dvorem. Zcela opačný přístup k pramenům práva a právním zásadám vychází z Rady Evropy. Text „Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod“ je společný jak pro státy, které se řídí kontinentální právem, tak pro státy, jejichž právní systém stojí na právu anglosaském. Z tohoto důvodu Evropský soud pro lidská práva, který se přímo zabýval otázkou pramenů práva rozhodl, že právem se myslí pravidla v určité formě, svým adresátům známá, či jimi seznatelná.⁸

Ovšem i v tomto případě, kdy dochází k aplikaci materiálních pramenů práva, musí být tento postup řádně odůvodněn. Potřeba takového odůvodnění může nastat například v případě doslovné interpretace právních norem, jejichž výsledkem může docházet k nespravedlnosti, či k absurdním interpretačním důsledkům. Tryzna zde dodává, že jiné legitimizující důvody použití těchto pravidel zpravidla uváděny nejsou a ani je nelze nalézt.⁹

⁶ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium), s. 190. ISBN 978 80-87284-01-8.

⁷ Viz BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. a GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI, 2003 dotisk, s. 285. ISBN 80-86395-74-X

⁸ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium), s. 184-185. ISBN 978-80-87284-01-8.

⁹ Viz Tamtéž, s. 186.

Obecně lze k pramenům právních principů přistupovat tak, že okruh zdrojů těchto principů je pozitivním rozhodnutím právního systému. Sám právní řád určí, co je možné považovat za zdroje právních pravidel. Jedná se o pozitivní rozhodnutí a nemusí být samo o sobě formalizované.¹⁰

1.3.2 Zásady právní a pozitivní právo

Otázkou nadále zůstává, kdy se taková zásada stává součástí pozitivního práva. Na tuto otázku se již snažili odpovědět například Ronald Myles Dworkin a Josef Esser.

Názory těchto filosofů shrnul Tryzna slovy, že právní princip se stává součástí pozitivního práva „*Jakmile a pokud byly institucionálně vtěleny právotvorným aktem zákonodárství, právní vědy, nebo života práva. V tomto rámci jsou všechny právní principy procesně chráněné prvky pozitivního práva, ať už jde o systémové, či výstavbové principy materiálního práva, maximi, formule a pravidla právní vědy, uznané základní figury právních řádů všech kulturních národů, nebo pouhé normy právního myšlení a techniky.*“¹¹ Dále uvedl, že Josef Esser dospěl ke kladnému zodpovězení otázky, zda jsou právní zásady samy o sobě pramenem práva. Touto otázkou se také zabýval Ústavní soud, který ve svém nálezu uvedl, že: „*Pro oblast práva z toho plyne závěr, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti.*“¹²

1.3.3 Legislativa

V rámci pozitivistického přístupu tvoří právní předpis hlavní a v některých případech i jediný zdroj právních principů. Tento přístup pochází zejména z kontinentálního právního systému. Zde je nutné určit, zda daný právní systém jako takový umožňuje při nalézání práva jít až za hranice psaného práva, či nikoliv. Pokud to právní systém umožňuje, je možné právní zásady hledat i mimo explicitní psané právo. Pokud tuto možnost právní systém nepřipouští, je nutné plně uplatnit

¹⁰ Viz Tamtéž.

¹¹ Tamtéž, s. 187.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 17.12.1997. sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

pozitivistický přístup a právní zásady hledat pouze v platných normách psaného práva.¹³

Tryzna k tomuto uvádí, že v případě právních norem mají právní principy na pozitivní zákonné právo dvojí vliv. Jako první je působení právních zásad na samotnou tvorbu právních norem. Autor toto nazval jako „*ovlivnění obsahu práva cestou z hora*“. V takovém případě je zákonodárce přímo ovlivněn právní zásadou ještě před vydáním samotné právní normy. Jako příklad uvedl zásadu autonomie vůle, která tvoří základ soukromého práva. Zákonodárce veden touto zásadou tvoří předpisy soukromého práva s minimálním obsahem kogentních norem. Většinu takto vzniklých norem soukromého práva budou normy dispozitivní.¹⁴

Druhým způsobem působení zásad právních je tzv. „*působení směrem zdola nahoru*“. Jedná se o aplikaci práva v takových případech, kdy nelze jasně říci, že by normotvůrce určitý právní princip použil jako základ určitého právního předpisu. V těchto případech lze takové právní principy vyvozovat jen jako *důsledek* právní normy, či souboru právních norem. Autor zde jako příklad uvádí zásadu *ex iniuria ius non oritur* (z bezpráví právo vzejít nemůže). O této zásadě dále říká, že jí zákonodárce pravděpodobně nezvažoval použít jako základ samotného kodexu. Takovýto druh právních zásad tvoří většinu, které v právu nalézáme. Jedná se o principy, které užíváme až na základě určitého deduktivního důsledku. Tyto vznikají až zobecněním, či abstrakcí právních norem, případně celých jejich souborů. Dále autor u tohoto druhu principů uvádí, že může docházet k rozporu v odpovědi na otázku, zda taková zásada je platná či nikoliv. Tento problém je řešen poměrem právních argumentů (právních norem) hovořících ve prospěch právního principů a argumentů hovořících proti.¹⁵

Naštěstí tento problém nenastává u právních zásad výslovně zakotvených v právních normách. Jako příklad autor uvádí Listinu základních práv a svobod (dále jen LZPS), kde je v čl. 2 odst. 3 zakotvena zásada „Vše je dovoleno, co není zakázáno“. Dále v čl. 2 odst. 2 je zakotven „princip legality“, či v čl. 39 princip „*nullum crimen sine lege*“.¹⁶

¹³ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium), s. 187. ISBN 978-80-87284-01-8.

¹⁴ Viz Tamtéž, s. 196.

¹⁵ Viz Tamtéž.

¹⁶ Viz Tamtéž, s. 197.

1.3.4 Judikatura

V případě otázky, zda soudní rozhodnutí mohou vytvářet právní zásady, není odpověď zcela jednoznačná. Při pohledu na dva odlišné systémy angloamerického práva a práva kontinentálního je patrné různé nahlížení na závaznost soudních rozhodnutí. Proto je důležité odpovědět na základní otázku, zda konkrétní právní systém dovoluje, aby soudní rozhodnutí mohli tvořit právní zásady.

1.3.4.1 Angloamerický právní systém

V případě angloamerického právního systému vidíme zásadní odlišnost od kontinentálního už jen v tom, že je tvořen dvěma rozdílnými částmi: „*statute law*“ a „*common law*“. *Statute law* je podobně jako v našem právním systému tvořeno psanými zákony a dalšími právními předpisy. Ovšem zásadní odlišnost je nalézána v případě *common law*. *Common law*, které se nazývá též „obecné právo“, je tvořeno soudními precedenty a v případě Velké Británie i obyčejovým právem.¹⁷

Jak bylo výše psáno, angloamerický právní systém umožňuje vznik právních principů soudními rozhodnutími. Soudní precedenty zde tvoří pramen práva a zdejší právní systém umožňuje, aby soudy mohly tvořit právní principy.¹⁸

1.3.4.2 Kontinentální právní systém

Zcela rozdílné nahlížení na rozhodnutí soudů je v případě kontinentálního právního systému. Obecně součástí tohoto systému nejsou soudní precedenty, a soudní rozhodnutí působí pouze *inter partes*.

I v tomto případě však zákonodárce vytvořil výjimku, kterou vložil do čl. 89 odst. 2 Ústavy. Tento článek říká, že „*Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.*“¹⁹

Sám Ústavní soud potvrdil slova obsažená v čl. 89 Ústavy ve svém nálezu, kde s odkazem na svoji předešlou judikaturu prohlásil, že právní názory obsažené v jednotlivých jeho odůvodněních, které mají obecnou povahu, jsou obecně závazné při řešení typově shodných případů. Dále ale také uvedl, že v případech,

¹⁷ Viz GERLOCH, A. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. Právnické učebnice, s. 117-118. ISBN 978-80-7380-652-1.

¹⁸ Viz Tamtéž, s. 117.

¹⁹ Viz Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

ve kterých rozhoduje v individuálních věcech, tato rozhodnutí nejsou obecně závazná, přestože právní názor v nich uvedený má velký vliv na rozhodovací činnost soudů obecných.²⁰

1.3.4.3 Právo Evropské Unie

U soudních rozhodnutí jako pramenů právních principů, není možné opomenout judikaturu Evropského soudního dvora. Česká republika, která je od roku 2004 součástí Evropské Unie, se zavázala dodržovat právo společné všem členům společenství. Evropské právo jako takové, nebo alespoň jeho určitá část je tvořena právem soudcovským. I evropské právo obsahuje principy, které je možné rozdělit na několik úrovní.²¹

První úroveň tvoří principy vycházející ze zakládajících smluv, jako například *Smlouva o založení Evropského společenství*. Zde v čl. 5 SES byl stanoven princip rozdělení pravomocí mezi Společenství a jednotlivé členské státy. Tento princip právo Evropského společenství rozdělil na pravomoci na výlučné, sdílené a princip subsidiarity.²²

Druhou úroveň principů práva Evropské Unie tvoří principy odvozené. Tyto odvozené principy upravují převážně postavení jednotlivce vůči Společenství, či vůči vnitrostátním orgánům, které plní úkoly Společenství na národní úrovni. V tomto případě se jedná např. o principy rovnosti, proporcionality, právní jistoty, či ochrany legitimního očekávání.²³

V rámci pramenů právních principů vycházejících z rozhodovací činnosti Evropského soudního dvora, je relevantní výše uvedená druhá úroveň principů Evropské Unie. Soudní dvůr v jednotlivých případech pracuje s právem jednotlivých členských států a zároveň musí interpretovat zakládací smlouvy a v nich obsažené principy k obrazu specifických úkolů a cílů celého společenství. Soudní dvůr tak v průběhu své činnosti vytvořil principy rovného zacházení, nediskriminace, proporcionality, právní jistoty, ochrany legitimního očekávání, ochrany základních práv a svobod, či princip práva na soudní ochranu. Ačkoliv tyto

²⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14.10.2002 sp. zn. II. ÚS 355/02.

²¹ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium). 200 s. ISBN 978-80-87284-01-8.

²² Viz Tamtéž, s. 200-201.

²³ Viz Tamtéž, s. 201.

principy existovaly již dříve a většina zakládajících států tyto zásady sama uznávala na vnitrostátní úrovni, Soudní dvůr tyto zásady znova vyzdvihl a pevně zakotvil svým rozhodnutím do práva Evropské Unie společného pro všechny členské státy.²⁴

1.3.5 Doktrína

Doktrína neboli názory znalců práva jsou právním pramenem, kterému právní systém nepřisuzuje právní závaznost. Nicméně doktrínou vyřčené názory jsou natolik relevantní a uznávané, že se k nim přihlíží při samotné aplikaci práva. Boguszak právní principy vyřčené doktrínou nazval „*extrasystémové principy práva*“ a prohlásil o nich, že ačkoliv nejsou součástí systému práva, jsou s ním úzce spjaty. Dále uvedl, že právní systém se těchto principů může dovolávat jako pramenů pro rozhodování při aplikaci, či směrnice při interpretaci práva.²⁵

Ačkoliv je právní věda uznávaným pramenem práva, není možné se zcela ztotožnit s myšlenkou, že se jedná o pramen právních principů „*de lege lata*“. Pozice těchto pramenů je dle názoru Boguszaka ještě slabší než pozice judikatury. Otázkou tedy zůstává, jakou úlohu tomuto prameni připisuje pozitivní právo? V našem právním systému platí pravidlo vázanosti soudů zákonem. Jedná se o pravidlo, jehož kořeny je možné nalézt již v římském právu. V neposlední řadě vyvstává otázka, jaký stupeň relevantnosti připisuje sama doktrína svým vlastním názorům. Tryzna ve své knize vyslovil názor Hanse Kelsena: „*úkolem právní vědy je pouze popisovat, nikoliv hodnotit*“. Autor knihy k tomuto dále uvedl, že „*právní věda by měla především usnadňovat poznání práva, nikoliv aktivně právo přímo vytvářet*“. V souvislosti s právními principy je tedy úkolem právní vědy plnit úlohu poznání, či klasifikace těchto principů. Autor dále uvádí, že se jedná především o principy, které lze abstrahovat z právních předpisů, či rozhodnutí soudů.²⁶

Poslední otázkou, která s právními principy vyřčenými právní vědou úzce souvisí je možnost určité nejednotnosti názorů jednotlivých znalců. V některých právních systémech je tato otázka přímo vyřešena tím, že jsou názory právní vědy stanoveny jako pramen práva. Například v čl. 38 odst. 1 písm. d) Statutu mezinárodního soudního dvora je přímo uvedeno, že kromě mezinárodních smluv, zvyklostí, obecných zásad a soudních rozhodnutí, považuje „*nauku nejvíce*

²⁴ Viz Tamtéž, s. 200-202.

²⁵ Viz Tamtéž, s. 202-203.

²⁶ Viz Tamtéž, s. 203-204.

kvalifikovaných spisovatelů různých národů jakožto pomůcku pro určování právních pravidel“.²⁷ Možnost nejednotnosti názorů právní vědy je zde řešena nastavením určitých limitů jejich použití. Zaprvé, jak již bylo výše psáno, se jedná jen o pomůcku při určování právních pravidel. Zadruhé, tento článek v plném znění obsahuje větu „s výhradou ustanovení čl. 59“²⁸. Takže ani zde není možné porušit pozitivní právo, zejména „materiální ohnisko“ této úmluvy.

I přes všechny výše uvedené omezení vázanosti výroků právní vědy, se jí nedá odepřít podstatná důležitost v podobě nalézání právních principů. Jedná se o principy, které byly dříve podloženy určitou právní normou, ale později s vývojem práva, byly tyto normy z právního systému odstraněny. Jen díky právní vědě byl zachován život těchto pro právní systém velice důležitých principů a případně zákonodárce později některé tyto podpůrné normy opět navrátil do pozitivního práva. Právní věda má tedy neomezené možnosti tvorby právních principů, či interpretace práva v rovině *de lege ferenda*.²⁹

1.4 Funkce právních principů

Právní principy, jak již bylo výše uvedeno, tvoří nedílnou a neodmyslitelnou součást našeho právního systému a pro řádnou funkci práva jsou zcela nezbytné. Zásady právní působí na právní systém z mnoha úhlů a plní v něm řadu různých funkcí a úkolů:

- Legislativní
- Stabilizační
- Interpretační a aplikační
- Dotvářecí
- Derogační

Význam jednotlivých funkcí právních principů se jeví na první pohled dost odlišně. Výsledek bližšího zkoumání jednotlivých zásad sděluje, že je několik

²⁷ Vyhláška č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, dohodnutých dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

²⁸ Viz Tamtéž.

²⁹ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium), s. 204. ISBN 978-80-87284-01-8.

obecných zásad právních, které všechny tyto funkce naplňují, nebo se od nich tyto funkce odvozují pomocí zásad jiných. V případě občanského práva je možné jako příklady uvést zásadu autonomie vůle či zásadu legální licence.

1.4.1 Funkce legislativní

Výše uvedené zásady jsou zcela neodmyslitelně spjaty s občanským právem a tvoří jakýsi „etalon“ právního státu. Zákonodárce, který tyto normy vytváří, musí k těmto zásadám přihlédnout již na samotném začátku své tvorby. Obecně zásady právní na něj působí jako určitá vodítka, či mu tvoří pomyslné mantinely, které nesmí překročit. Zejména hovoříme-li zde o představě budoucího práva „de lege ferenda“. Ve své knize „*Morálka práva*“ uvádí Lon Fuller výčet některých právních zásad, o kterých sděluje, že jejich nedodržení může mít až takové následky, jako například samotné ohrožení chodu právního státu.

- „*Obecnost práva*“
- *Řádné vyhlášení práva*
- *Zákaz zpětné působnosti zákonů*
- *Jasnost zákonů*
- *Eliminaci zákonů v rozporech*
- *Zákaz požadování nemožného*
- *Poměrnou stálost práva v čase*³⁰

1.4.2 Funkce stabilizační

Další funkcí právních zásad je funkce stabilizační. Jedná se o funkci, která působí na právní normy pozitivního práva, tedy na normy, které již prošli celým legislativním procesem. Hurdík nazývá funkci zásad soukromého práva jako „stabilizační faktor soukromoprávní regulace“. Dále zásadám soukromého práva přiřítá stálost, neměnnost a nezávislost na dílčích změnách právních předpisů.³¹

Ačkoliv obecné zásady soukromého práva vystupují jako určitý stabilizační faktor, tak i u takto důležitých a staletými ověřených zásad může dojít k jejich omezení. K prvnímu omezení stabilizační funkce právních zásad došlo po r. 1948.

³⁰ FULLER, L. *Morálka práva*. Překlad PŘIBÁŇ, J. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 1998. Oikúmené, s. 48. ISBN: 80-86005-65-8

³¹ HURDÍK, J. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 14. ISBN 80-210-2001-6.

V případě tak výrazných politických změn, které v tomto roce nastaly, došlo k zásadní změně pohledu na právo jako takové. V případě občanského práva tyto změny vyústily ve formě vydání zákona č. 40/1964 Sb. Zákonodárce se v tomto občanském zákoníku odklonil od určitých právních zásad, které nahradil zcela jinými zásadami, aby více odpovídaly tehdejšímu politickým poměrům. V občanském právu tehdy došlo k výraznému omezení norem dispozitivních a k nárůstu norem kogentních. V dalším období politických změn v r. 1989 bylo od tohoto přístupu upuštěno. Novelizací z r. 1991 a poté vydáním z. č. 89/2012 Sb. Nového občanského zákoníku (dále jen NOZ), došlo k upevnění (rozšíření) principu subsidiarity a hlavně k návratu zásady autonomie vůle.³²

1.4.3 Funkce interpretační a aplikační

Co se týče interpretace práva, máme možnost právní normu vyložit mnoha způsoby, či metodami. Gerloch ve své učebnici „Teorie práva“ nazval právní principy jako „*sekundární objekty interpretace*“³³. Právní zásady jsou tedy důležitým interpretačním vodítkem při výkladu práva a jelikož interpretace úzce souvisí s aplikací práva, je nutné v rámci právní závaznosti rozlišovat jednotlivé subjekty, které právo interpretují. V současné době jsou 3 druhy subjektů, jímž je připsán určitý stupeň relevantnosti jejich výkladu.

- Normotvůrce
- Orgán aplikující právo
- Doktrinální výklad

Jako jediný právně závazný výklad právních norem pochází od orgánu aplikující právo, ačkoliv výklad ostatních subjektů má také určitou právní relevanci.

Ovšem i v případě interpretace soudy musíme vycházet z určitých principů, které nám tuto závaznost rozlišují. Závaznost soudních rozhodnutí působí pouze *ad hoc*, nicméně i na soud samotný působí „princip vázanosti soudu vlastním rozhodnutím“. Dalším stupeň tvoří rozhodnutí vyšších soudů, která opět nejsou závazná *erga omnes*. Ale opět mají nemalý vliv na rozhodování nižších soudů, a tím i na právní jednání znalých osob. V neposlední řadě je nutné zmínit princip

³² Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., kterým se ruší zákon č. 60/1964 Sb., s. 43.

³³ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. Právnícké učebnice, s. 140. ISBN 978-80-7380-838-9.

vázanosti rozhodnutí Ústavního soudu. Tento princip zákonodárce přímo vtělil do čl. 89 odst. 2 Ústavy „*Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou právně závazná pro všechny orgány i osoby*“³⁴

V souvislosti s aplikací práva zde působí i další právní princip, který byl vysloven Ústavním soudem: „*Soud přitom není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jenž mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci.*“³⁵ Tento princip působí na právní normy, jejichž doslovný výklad by vyústil v interpretaci *ab absurdam*.³⁶

1.4.4 Funkce dotvářecí

Důležitost právních principů v rámci své dotvářecí funkce vyvstává v případech, kdy právní normy neřeší určitou situaci. NOZ umožnil tyto situace překlenout pomocí *analogie*, která se nachází v ustanovení § 10. V prvním odstavci této normy dovolil zákonodárce užití *analogie legis*, kdy při vyplnění mezery v zákoně se užije výslovného ustanovení právních norem, které jsou danému případu podobné svým obsahem a účelem. V druhém odstavci se již zákonodárce přímo odkazuje na právní zásady a principy spravedlnosti. Z tohoto odstavce je zcela patrné, jakou důležitost sehrávají právní zásady v právním systému, ale zároveň také, jaký mají stupeň abstraktnosti vůči právním normám.

1.4.5 Funkce derogační

Derogační funkce právních principů je v kontinentálním právním systému zcela neodmyslitelná. Celý právní systém již několik desetiletí provází výrazná hypertrofie práva, navíc posílena o implementaci norem mezinárodního práva. Z tohoto důvodu není neobvyklé, že může docházet ke kolizi právních norem.

³⁴ Viz Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 04.02.1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96.

³⁶ Viz Tamtéž.

Právní řád ČR umožňuje použití hned několika principů, které tuto otázku řeší. Skrze kontinentální právní řád postupuje „zásada svrchovanosti zákona“. Tato zásada staví zákon do pozice primárního pramene práva. Zákonu nesmí odporovat podzákoný právní předpis, či zákon nižší právní síly. Jiné právní principy řeší otázku kolize právních norem stejné právní síly. Například zásada *lex posterior derogat legi priori* určuje, že později vydaný zákon ruší použití zákona vydaného dříve. Ani u další obecně užívané zásady *lex superior derogat legi inferiori* nelze výslovně říct, že by jen platností jedné normy došlo k derogaci normy jiné. Ale i tak obecná norma musí ustoupit použití normě speciální. Zásadní otázka nastává v případech, kdy si právní normy neodporují, ale přesto jsou v určitém protikladu. Tento protiklad je spatřován v poměru interpretačních úsudků, kdy jedna právní norma neguje určité pravidlo chování a druhá mu přitakává.³⁷ „Právě proto že nejde o rozpor ve smyslu logického rozporu, ale o protiklad, mohou mít při jeho řešení právní principy význam“.³⁸ Jako příklad Tryzna uvedl rozpor námítky jednání s dobrými mravy a námítkou promlčení. O tomto konfliktu píše, že řešení je snadné, protože žádné jednání nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Při složitějších případech lze nalézt pomoc například v principu právní jistoty.³⁹

1.4.6 Výjimky ze zásad právních

O zásadách právních se hovoří jako o „rozhodujících sjednocujících faktorech právní regulace společenských vztahů“⁴⁰ U právních zásad můžeme hovořit o určité nadřazenosti vůči právním normám. Vyznačují se takovou silou, že v některých případech umožňují neuplatnění některých právních norem, či jejich úplné zrušení.

Ovšem taková pravidla mohou působit i obráceným způsobem a působení určité zásady právní může přímo negovat zákonodárce právní normou, či zásada právní může být zneplatněna pomocí jiné zásady právní.

³⁷ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium), s. 258. ISBN 978-80-87284-01-8.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Viz Tamtéž.

⁴⁰ HURDÍK, J. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 30. ISBN 80-210-2001-6.

V této podkapitole budou uvedeny stručně jen některé výjimky a podrobněji o nich bude psáno v kapitolách o jednotlivých zásadách občanského práva.

1.4.6.1 Výjimky z právních zásad určené zákonem

Občanské právo je primárně postavené na smluvní svobodě, která vychází zejména ze zásady autonomie vůle. Občanský zákoník je tvořen v naprosté většině právními normami dispozitivního charakteru. V případě, že zákonodárce usoudí, že je třeba v některých oblastech občanského práva smluvní svobodu omezit, činí tak normami kogentního charakteru.

Jako jeden z příkladů omezení zásady autonomie vůle je možné uvést omezení formy právního jednání. Občanské právo vychází ze zásady bezformálnosti právních jednání, která je obsažena v § 559 NOZ. Ani v ustanovení o smlouvě se nehovoří o konkrétní formě uzavírané smlouvy. Výjimkou z tohoto pravidla však zákonodárce do NOZ vložil nespočet. Jako příklad je možné uvést § 560 NOZ, kde je psáno, že: „*Písemnou formu vyžaduje právní jednání, kterým se zřizuje nebo převádí věcné právo k nemovité věci, jakož i právní jednání, kterým se takové právo mění nebo ruší.*“⁴¹

Zásada rovnosti již není v občanském právu přímo definována. Zákonodárce ji vložil do čl. 1 LZPS. Tato rovnost se vztahuje na všechny osoby občanského práva, tedy na osoby fyzické i právnické. Ačkoliv LZPS hlásá rovnost v důstojnosti i právech, nejedná se o rovnost absolutní. Například v oblasti spotřebitelských smluv dochází mezi podnikatelem a spotřebitelem ke značné nerovnosti v materiální rovině, či určitém profesionalismu. Zákonodárce proto vložil do §1838 NOZ tuto výjimku: „*Dodal-li podnikatel spotřebiteli něco bez objednávky a ujal-li se spotřebitel držby, hledí se na spotřebitele jako na poctivého držitele*“⁴²

Názornou ukázkou zákonodárcem stanovené výjimky ze zásady *Pacta sunt servanda* nalezneme v ustanovení § 2000 NOZ. Tento paragraf se zaměřuje na tzv. šňěrovací smlouvy, jejichž ustanovení zavazuje člověka na dobu jeho života, nebo kohokoliv na dobu delší deset let. Zrušení takového závazku je možné se domoci rozhodnutím soudu. Navíc odst. 2 této normy uvádí, že se nepřihlíží k tomu, vzdá-li se strana předem tohoto práva.

⁴¹ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁴² Tamtéž.

1.4.6.2 Výjimky z právních zásad určené jinou zásadou právní

Výjimku ze zásady autonomie vůle pomocí jiných zásad přímo stanovil zákonodárce v § 1 odst. 2 NOZ. V tomto odstavci označil zásady dobrých mravů a zásadu veřejného pořádku jako korektivy autonomie vůle.

U zásady rovnosti, která je v občanském právu překonána zásadou svobody, je třeba v případě sporu nalézat právo pomocí „zásady přiměřenosti“. Za tímto účelem se užívá test přiměřenosti, pomocí kterého se má najít konsenzus, který co nejméně zasahuje do zásady svobody.⁴³

Prolomení zásady *Pacta sunt servada* je možné pomocí pravidla *clausula rebus sic stantibus*. Možnosti této výjimky stanovil zákonodárce v § 1765 NOZ.

1.5 Filosofický pohled na právní principy

1.5.1 R. M. Dworkin

Tryzna ve své knize parafrázuje Ronalda Mylese Dworkina, o kterém napsal, že se absolutně neztotožňuje s právním pozitivizmem. Ten silně kritizuje teorii svého předchůdce H.L.A. Harta, která je na právním pozitivizmu postavena. Dworkinova teorie se opírá o empirický argument, že mnoho problematických případů, tzv. *hard cases* lze vyřešit pouze pomocí právních principů. Dále uvádí, že mnoho právních norem je právními principy buď zcela omezeno, či alespoň prolomeno. Jako další argument Dworkin uvedl, že při interpretaci právních principů je třeba vzít v úvahu i morální požadavky, čímž vyvrací právní pozitivismus jako zdroj právních principů.⁴⁴

1.5.2 R. Alexy

U Roberta Alexyho, Tryzna uvedl, že jako propagátor přirozenoprávní teorie se částečně shoduje s Dworkinem, ale v některých názorech se s ním rozchází. Alexy neuznává Dworkinovu teorii „všechno nebo nic“. Ta je založena

⁴³ Viz ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kolektiv. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 158. [online]. ISBN 978-80-87576-74-8. [cit. 2021-7-22]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

⁴⁴ Viz TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium), s. 139-140. ISBN 978-80-87284-01-8.

na tom, že: „Je možné nalézt všechny možné výjimky z právní normy, včetně těch dosud neznámých. A pokud toto možné není, nelze podle této normy rozhodnout“.⁴⁵

Alexyho teorie je založena na tzv. „Teorému kolize“. Alexy v tomto teorému hovoří o „váze principů“. V případě kolize principů musí ustoupit ten princip, který má nižší váhu, čímž nejsou dotčeny klauzule o výhradách. Na rozdíl od kolize právních norem, kde by měl být výsledek jasný, u kolize principů se může výsledek případ od případu lišit.⁴⁶

1.5.3 H. Coing

Helmut Coing, znalec římského a středověkého práva soukromého, usiloval o návrat k přirozenoprávní teorii. Ovšem i on sám se zabýval otázkou, zda tzv. přirozené právo existuje a jak konkrétně zpracovat jeho obsah. Ve svých úvahách vyloučil přirozenoprávní racionalismus 18. století. Tryzna o jeho teorii uvedl, že *„toto pojetí je pevně spjato s přesvědčením, že přirozené základní zásady právní lze chápat jako pravidla rozumného jednání lidských bytostí, tedy je příliš spojeno s lidmi, což neodpovídá poznatkům, které byly o lidech a sociální realitě získány“*.⁴⁷ Coing se ve svých názorech uchyloval k duchovním vědám, neboť byl přesvědčen, že právo je výtvorem lidským. Úkolem duchovních věd je odhalit hodnoty, od nichž se právní principy odvozují a představit je pozitivnímu právu.⁴⁸

1.5.4 J. Esser

U Josefa Essera Tryzna uvedl, že se ve své práci „Grundsatz und Norm“ odklání od čistě pozitivistického přístupu k pramenům přirozeno-právních principů. Ve svém díle se zabývá zejména přímým působením právních principů na tzv. „soudcovské dotváření práva“ a v jeho rámci sleduje překonání rozdílů mezi právem a morálkou.⁴⁹ *„Právní princip není žádným právním pravidlem, žádnou právní normou v technickém smyslu, pokud neobsahuje žádný závazný návod bezprostředního druhu pro určitou oblast otázek, nýbrž vyžaduje nebo předpokládá*

⁴⁵ Tamtéž, s. 143.

⁴⁶ Viz Tamtéž, s. 144-145.

⁴⁷ Tamtéž, s. 153.

⁴⁸ Viz Tamtéž, s. 153.

⁴⁹ Viz Tamtéž, s. 156-157.

*judiciální, nebo legislativní vypracování takových navedů. Právní principy, oproti právním normám jsou obsahem proti formě*⁵⁰

1.5.5 Shrnutí

Z názorů výše uvedených autorů je patrná určitá shoda ohledně právních principů. Všichni ve svých pracích hovoří o abstraktnosti právních zásad, ale zejména o přirozenoprávním původu základních právních principů. Některé právní principy se uplatňují v právu již od dob starého Říma a dodnes jsou neodmyslitelnou součástí našeho právního systému.

Dalším bodem, kterým se tito autoři zabírají v souvislosti právními principy a normami, je morálka práva. Důležitost morálky práva je patrná i v dnešní době, kdy právo zažívá výraznou hypertrofii. S takovým nárůstem právních norem, často nastává situace, že se již připravuje novela pro právní normu, která ještě nenabyla účinnosti. Tento stav zapříčiňuje pokulhávání morálky práva a v některých právních odvětvích se o stabilitě práva již nedá hovořit. Z tohoto důvodu je rozumné a někdy zcela nezbytné se přiklonit k přirozenoprávní teorii, či k *equitě* práva a použít právní principy, které právo provází již několik tisíciletí.

1.6 Obecné zásady právní vs zásady soukromého a občanského práva

1.6.1 Obecné zásady právní

Obecné zásady právní stojí na dualismu práva soukromého a práva veřejného. Jako příklady těchto obecných zásad, které prozařují celý právní systém lze uvést např.:

- Zákaz retroaktivity
- Fikce znalosti, že každý zná a může znát právo
- Zásada předvídatelnosti rozhodnutí soudu
- Zásada legální licence, či enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí

⁵⁰ Tamtéž.

Určitý druh opory obecných zásad právních vychází i z čl. 1 a 9 Ústavy ČR, ve kterých se Česká republika zavazuje dodržovat principy demokratického státu. Čl. 1 odst. 1 říká, že Česká republika je demokratický stát. Zatímco čl. 9 odst. 2 tvoří tzv. materiální ohnisko ústavy a zcela zakazuje jakoukoliv změnu podstatných náležitostí demokratického státu.⁵¹

K dalšímu posílení obecných zásad právních napomohl Ústavní soud, který např. ve svém nálezu uvedl: „*Naše nová ústava není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje, vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Česká ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří.*“⁵²

1.6.2 Zásady občanského práva

Po opuštění dualismu práva a zaměření se na právo soukromé, nalzáme zásady občanského práva. Obecné zásady soukromého práva a zásady občanského práva však nemůžeme použít jako totožný pojem. Zásady občanského práva jsou takové zásady, které se vztahují na všechny osoby soukromého práva.

Zásady občanského práva prozařují soukromé právo bez ohledu, zda jsou v NOZ formulovány, či nikoliv. § 3 NOZ podává určitý výčet zásad občanského práva, ale nejedná se o výčet taxativní. V učebnici občanského práva od autorů Jana Dvořáka, Jiřího Švestky a Michaely Zuklínové je o zásadách občanského práva psáno, že základy zásad občanského práva jsou odvozovány z hodnot:

- Pluralitní demokracie
- Právního státu
- Ochrany lidských a občanských práv

⁵¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 21.12.1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93.

Jedná se o stěžejní společenské hodnoty, které jsou zakotveny a zformulovány v ústavním pořádku a v mezinárodních smlouvách o občanských a lidských právech, kterými je Česká republika vázána dle čl. 10 a čl. 10a Ústavy.⁵³

1.6.3 Zásady soukromého práva

Jak bylo výše psáno, právo soukromé je pojem, který není možné zcela ztotožňovat s právem občanským. Právo občanské, a tedy i zásady občanského práva (obecné zásady soukromého práva) působí subsidiárně pro celé soukromé právo. NOZ zde vystupuje jako *lex generalis* vůči jednotlivým právním úpravám soukromého práva.

Zásady soukromého práva pochází z norem jednotlivých soukromoprávních odvětví, a tím se odlišují od obecných zásad soukromého práva. Dále některé právní zásady jednotlivých právních odvětví mohou přímo vyloučit použití jiné obecné zásady soukromého práva.

O názornou ukázkou rozlišení práva soukromého a práva občanského se postaral přímo zákonodárce vydáním několika kodexů, které upravují jednotlivá odvětví práva soukromého. Jedná se zejména o:

- Obchodní právo
- Pracovní právo
- Mezinárodní právo soukromé
- Někteří autoři hovoří i o právu rodinném

Na rozdíl od kodexu občanského práva, není zcela možné o kodexech výše uvedených odvětví práva říct, že obsahují čistě soukromoprávní normy. Z norem těchto kodexů vychází některé principy, které přímo ruší platnost některých obecných principů občanského práva. Jako příklad je možné uvést z. č. 262/2006 Sb. (zákoník práce). Ten ve svém § 4 určuje subsidiaritu občanského zákona. Ovšem v § 4a v odst. 1 dodává že: „*Odchylná úprava práv nebo povinností v pracovněprávních vztazích nesmí být nižší nebo vyšší, než je právo nebo povinnost, které stanoví tento zákon nebo kolektivní smlouva jako nejméně nebo nejvýše přípustné.*“⁵⁴

⁵³ Viz DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 47-48. ISBN 978-80-7552-187-3.

⁵⁴ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Ačkoliv je soukromé právo ve valné většině postaveno na normách dispozitivního charakteru, z tohoto ustanovení vyplývá, že na normy zákoníku práce se užije tzv. „princip relativní kogentnosti“. Jakékoliv odchylky od zákona mohou být jen ve prospěch zaměstnance, a k takové odchylce může dojít jen na základě smlouvy. Pokud by se strany odchýlily od zákona v neprospěch zaměstnance, šlo by o absolutně neplatné právní jednání.⁵⁵

⁵⁵ Viz TOMŠEJ, J. *Zákoník práce 2021 s výkladem* 17. vyd. Praha: Grada Publishing, 2021, s. 11. [online]. ISBN 978-80-271-3095-5. [cit. 2022-2-23]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

2. Teorie občanskoprávních zásad

2.1 Zásada legální licence

Zásada legální licence jednoznačně zaujímá mezi obecnými zásadami soukromého práva jedno z vrcholných umístění. Sám zákonodárce tuto zásadu vložil do zákonů nejvyšší právní síly, a to konkrétně do čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 LZPS. V obou dokumentech ji podobně definoval slovy: „*každý občan může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí nucen činit, co zákon neukládá*“⁵⁶ a „*každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá*“.⁵⁷ Tyto dvě definice se liší jen jediným slovem „občan“, které se nachází v ústavní definici. Z tohoto důvodu se dá říct, že v Ústavě zakotvená zásada legální licence se vztahuje jen na občany ČR, zatímco stejná zásada zakotvená v LZPS se vztahuje na všechny osoby soukromého práva.

Zásada legální licence, jejíchž synonymum je „vše je dovoleno, co není zakázáno“, zastřešuje soukromé právo jako takové v celém rozsahu, čímž její hranice těsně sousedí s hranicí práva veřejného. V tomto spatřuji odpověď na otázku, zda se jedná o spornou, či nespornou zásadu občanského práva. Tato zásada je platná pro všechny osoby soukromého práva a její platnost může být omezena např. jen jinou odvětvovou zásadou. Jakmile je hranice této zásady překročena, uvedou se v činnost zásady veřejného práva, které mají zcela opačný význam. Např. zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí. Tato protikladná zásada veřejného práva je též uvedena ve výše uvedených článcích jak Ústavy, tak i LZPS. Tuto myšlenku zcela potvrdil i Ústavní soud, který uvedl: „*V soukromoprávní sféře platí zásada, že co není zakázáno, je dovoleno. Proto každý zákonný zásah do této sféry je třeba vnímat jako omezení lidské svobody, a proto je nutno vykládat ustanovení o neplatnosti právních úkonů pro rozpor se zákonem restriktivně, a nikoli extenzivně. Opačný výklad by byl v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod (v tomto*

⁵⁶ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁵⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

případě smluvní volnosti stran) musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“⁵⁸

Při bližším pohledu se zásada legální licence jeví jako totožná se zásadou autonomie vůle. Tyto zásady jsou sice vzájemně úzce propojené, ale každá z těchto zásad má svojí vlastní úlohu. „*Zatímco zásada autonomie vůle vyjadřuje širokou možnost svobodného jednání soukromoprávních subjektů v souladu s jejich vlastní vůlí, zásada vše je dovoleno, co není zakázáno, je legislativním interpretačním prostředkem, jak stanovit hranice mezi dovoleným a nedovoleným chováním“.*⁵⁹ Jak bylo výše řečeno, hranice zásady legální licence tvoří určitý přechod mezi dovoleným a nedovoleným chováním, tedy určitý korektiv chování osob soukromého práva.

Tato zásada umožňuje chovat se jakýmkoliv způsobem, který neodporuje zákazu plynoucího ze zákona. Ovšem takový zákonný zákaz chování nemusí být vždy výslovný, ale může vyplývat i z příkazu, nebo ze zákonem přímo dovoleného jednání. Ale stále zde zůstává nutnost, aby tyto hranice povoleného chování byly určeny zákonem. V souvislosti s touto podmínkou je dobré se zmínit i o právních normách nižší právní síly, např. prováděcích předpisech. Pokud tyto překročí hranice zákonného zmocnění, tak už je není možné použít jako korektiv vystihující zásadu „vše je dovoleno, co není zakázáno“.⁶⁰

Na závěr této podkapitoly o zásadě legální licence si neodpustím jednu vlastní myšlenku v souvislosti s propojením zásady vše je dovoleno, co není zakázáno a zásady autonomie vůle. U zásady vše je dovoleno, co není zakázáno se mluví o korektivu chování, který je stanoven Ústavním pořádkem a hranice povoleného chování jsou pevně dané zákonem. Při pohledu do § 1 odst. 2 NOZ, kde v části za středníkem je řečeno, že: „*zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti“*⁶¹, se nabízí myšlenka, zda toto je korektiv, o kterém hovoří zásada vše je dovoleno, co není zakázáno? Shodně ve všech učebnicích občanského práva i literatuře věnujících se zásadám občanského práva se toto znění zákona

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 87/04.

⁵⁹ HURDÍK, J. *Občanské právo hmotné: obecná část : absolutní majetková práva*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 71. ISBN 978-80-7380-718-4.

⁶⁰ Viz HURDÍK, J. a LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. 2010. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 198 s. Acta Universitatis Brunensis - Iuridica, s. 96-97. ISBN 978-80-210-5063-1.

⁶¹ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

spojuje pouze se zásadou autonomie vůle. První část tohoto paragrafu (před středníkem) hovoří jasně ve prospěch zásady autonomie vůle, ovšem druhá část (za středníkem) už určuje hranice dovoleného chování. Tyto jsou stanoveny dvěma tzv. neurčitými právními pojmy „dobré mravy“, „veřejný pořádek“ a dále „ochranou postavení osob“ a „ochranou osobnosti“. Vyřešení této myšlenky spatřuji v tom, že zásada vše je dovoleno, co není zakázáno tvoří korektiv, jehož hranice jsou stanovené zákony, zatímco zásada autonomie vůle tvoří určitý stupeň svobody, jejíchž hranice nejsou stanoveny zákony, ale jinými zásadami. Tyto hraniční zásady ve své monografii „Obecná část občanského práva“ Tichý popsal jako instrumenty (podpůrné zásady), které tvoří vstupní bránu pro fungování obecných principů.⁶²

2.2 Zásada autonomie vůle

Zásada autonomie vůle je zde sice uvedena až na druhém místě, ale jednoznačně této zásadě patří první místo mezi zásadami občanského práva. Ovšem i u této zásady se někteří znalci práva zcela neztotožňují s jejím postavením. Většina autorů ji však shodně ve svých učebnicích občanského práva staví na pomyslnou první příčku všech zásad občanského práva. Zákodárce vystihl důležitost této zásady tím, že ji uvedl hned v § 1 odst. 2 NOZ „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona, zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti*“.⁶³

2.2.1 Funkce zásady autonomie vůle

Tato zásada propůjčuje osobám soukromého práva rozsáhlou svobodu v oblasti jejich jednání, či chování. Tato svoboda jednání je těmto osobám ponechána zcela záměrně, jelikož všechny tyto osoby v průběhu své existence prochází vývojem a pouze určitý stupeň svobody jednotlivce může zajistit plný rozvoj celé společnosti. „*Poznatky i dlouhodobé zkušenosti praxe potvrzují, že právě takto autonomně jednající osoby soukromého práva jsou s to si svá osobní,*

⁶² TICHÝ, L. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 47. ISBN 978-80-7400-483-4.

⁶³ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

*rodinná a majetková práva a povinnosti ve svém soukromém životě – ať již jde o osobní, či o podnikatelskou sféru – zásadně uspořádat nejlépe samy (nikoliv tedy, aby jejich soukromé záležitosti za ně jakkoliv „pečovatelsky“ uspořádával někdo jiný). Zároveň však je pouze na nich, zda se v případě, kdy dojde k porušení (ohrožení) jejich soukromých osobních, rodinných a majetkových práv subjektivní povahy, rozhodnou svá soukromá práva uplatňovat za pomoci autoritativní ochrany státu. (zásada *vigilantibus iura scripta sunt*).“⁶⁴*

2.2.2 Realizace zásady autonomie vůle

Už z výše uvedené citace je patrné, že zásada autonomie vůle prochází celým spektrem občanského práva. Hovoří se zde o svobodné úpravě osobních, rodinných či majetkových práv a povinností. Osoby soukromého práva, na které se tato zásada vztahuje si tedy mohou svobodně zvolit, jaké rozhodnutí zvolí při řešení svých soukromoprávních záležitostí.

1. *Zda uskuteční určité právně relevantní chování, či nikoliv*
2. *O výběru adresáta tohoto chování*
3. *O obsahu právně relevantního chování*
4. *O formě právně relevantního chování*⁶⁵

Zásada autonomie vůle úzce souvisí se zásadou *in dubio pro libertate*. Tato zásada potvrzuje dominanci zásady autonomie vůle v soukromoprávním jednání. V případě, že se v soukromoprávním styku vyskytnou pochybnosti o použití zásady autonomie vůle, zásada *in dubio pro libertate* přikazuje použití zásady autonomie vůle.⁶⁶

2.2.3 Zásada dispozitivity

Někteří autoři ve svých učebnicích občanského práva dávají na roveň zásady autonomie vůle zásadu dispozitivity. Jiní významní znalci práva ji ve svých učebnicích neuvádí vůbec, nebo o ní hovoří jako o součásti zásady autonomie vůle.

⁶⁴ DVOŘÁK, J, ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 35. ISBN 978-80-7552-187-3.

⁶⁵ HURDÍK, J. a LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 198 s. Acta Universitatis Brunensis - Iuridica, s. 70-71. ISBN 978-80-210-5063-1.

⁶⁶ Viz DVOŘÁK, J, ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 37. ISBN 978-80-7552-187-3.

Osobně se přikláním k názoru druhé skupiny znalců. Převážná část občanského práva je postavena na normách dispozitivního charakteru (*iura dispositiva*). O dispozitivních normách napsal Gerloch ve své učebnici „Teorie práva“ že: „Dispozitivní normy nestanoví buď vůbec pravidlo chování, nebo (zpravidla) je stanoví pouze subsidiárně a dávají jejich adresátům možnost, aby si je stanovili sami, tj. aby upravili vzájemná práva a povinnosti svým vlastním projevem vůle. Jestliže tak neučiní, použije se ustanovení dané pro tento případ subsidiárně v normě. Dispozitivní normy se ponejvíce vyskytují v občanském a obchodním právu, tam, kde je větší variabilita řešení různých situací (autoregulace). Dávají přednost vůli adresátů před vůlí normotvůrce.“⁶⁷ V případě těchto dvou zásad se nedá hovořit o synonymu. „Výraz“ zásada dispozitivity je odvozen od norem dispozitivního charakteru. Tyto tvoří pevný základ zásady autonomie vůle, která se prolíná soukromým právem již po celá staletí a teprve na základě této zásady jsou tvořeny normy dispozitivního charakteru.

2.2.4 Výjimky ze zásady autonomie vůle

Občanské právo, stojící na zásadě autonomie vůle, dává osobám soukromého práva rozsáhlou úroveň svobody chování. Takovou úroveň svobody chování však není vhodné ponechat ve všech případech soukromoprávního jednání, které nastávají v běžném životě. Zákodárce z důvodu budoucího zajištění právní jistoty a určitého přehledu státu o záležitostech, které považuje důležité pro svůj chod, stanovil výjimky ze zásady autonomie vůle. Tyto výjimky jsou tvořeny tzv. „kogentními normami“ (*iura cogentia*), o kterých Gerloch ve své učebnici „Teorie práva“ napsal: „Kogentní (kategorické) normy, imperativně stanoví pravidlo chování, práva a povinnosti, neponechávají prostor pro vůli adresátů, kteří tak nemají legální možnost odchýlit se od požadavků normy vlastním projevem vůle (pod hrozbou sankce). Kogentní právní normy jsou typické pro oblast včetně práva procesního, mají však místo i v právu soukromém, kde stanoví limity autonomie vůle účastníků soukromoprávních vztahů.“⁶⁸

⁶⁷ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. Právnické učebnice, s. 57. ISBN 978-80-7380-838-9.

⁶⁸ Tamtéž.

2.2.4.1 Příklady výjimek z autonomie vůle

Ve většině případů jednání soukromoprávních osob, které vychází z jejich určitého subjektivního jednostranného zájmu, tvoří omezení autonomie vůle těchto osob subjektivní (oprávněný) zájem osob druhých.⁶⁹ Jedná se o případ, kdy soukromoprávní zásada autonomie vůle je omezena jinou soukromoprávní zásadou. Takto utvořená hranice volnosti chování vychází z dispozitivních norem, které jsou chráněné normami kogentními, kterými zákonodárce přikazuje jiným osobám zdržet se určitého jednání. Tichý ve své monografii „Obecná část občanského práva“ uvedl tyto příklady výjimek zásady autonomie vůle:

- *Zásadu rovnosti*
- *Zásadu solidarity*
- *Vztah jednajícího ke třetím osobám*
- *Jednání zástupce*
- *Ochrana proti diskriminaci*
- *Kontrakční povinnost*⁷⁰

Jak bylo psáno výše v kapitole 2.4.7.1 „Výjimky z právních zásad určené zákonem“, občanské právo vychází ze zásady bezformálnosti, která vychází z ustanovení § 559 NOZ. Každý si dle svého rozhodnutí (autonomie vůle) může zvolit formu svého jednání.

Prvním stupněm omezení autonomie vůle ve formě omezení zásady bezformálnosti nalezneme například v povinnosti učinit písemný projev vůle při zřízení, převodu, změně, či rušení věcného práva k nemovitosti § 560 NOZ.

Druhý stupeň omezení této zásady přikazuje ještě přísnější formu právního jednání. Jedná se o formu veřejné listiny. Povinnost této formy jednání nalezneme například v ustanovení § 563 odst. 3 NOZ v případě osob, které nemohou číst a psát a zákon předepisuje písemnou formu právního jednání. Další příklad, kdy musí být právní jednání učiněno ve formě veřejné listiny se nachází v § 716 odst. 2 NOZ, který pojednává o smlouvě upravující manželský majetkový režim.

⁶⁹ Viz TICHÝ, L. *Obecná část občanského práva*. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 53. ISBN 978-80-7400-483-4.

⁷⁰ Tamtéž, s. 53-54.

Jako další výjimku ze zásady autonomie vůle je možné uvést kontraktační povinnost v podobě povinného pojištění. Ustanovení o tomto druhu pojištění se nachází v paragrafech 2770–2781 NOZ, které odkazují na jiné zákony, ze kterých tato povinnost vychází. V běžném životě se nejběžněji bude jednat o zákon č. 168/1999 Sb. (o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla). Další obdobná výjimka ze zásady autonomie vůle vychází ze zákona č. 85/1996 Sb. (o advokacii). Oba tyto zákony shodně s ustanovením NOZ nařizují adresátům určitou povinnost, která nevyhází z jejich autonomie vůle. Musí ji splnit i proti své vůli, pokud chtějí vykonávat určitou činnost.

2.2.5 Korektivy zásady autonomie vůle

Jak bylo výše popsáno, zákonodárce zásadu autonomie vůle, přímo vložil do § 1 odst. 2 NOZ, kde v druhé části této normy (za středníkem) jasně stanovil korektivy autonomie vůle. Tyto korektivy jsou tvořeny tzv. podpůrnými zásadami, které tvoří vstupní bránu pro fungování zásad obecných.

2.2.5.1 Dobré mravy

Dobré mravy jsou tzv. „neurčitý právní pojem“ Ten již několikrát ve své judikatuře vymezoval Ústavní soud, který ho definoval takto: „*dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti*“.⁷¹

Dále se Ústavní soud uvedl, že: „*zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti...
...Pojem dobré mravy nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat *praeter legem* či dokonce *contra legem*, pokud jde o reprobaci jednání přičícího se dobrým mravům*“.⁷²

Jelikož pojem „dobré mravy“ je neurčitý právní pojem, může při interpretaci tohoto pojmu snadno docházet k různým názorům, jak si jej vyložit. Následkem špatné interpretace, a tedy i porušení dobrých mravů může dojít k neplatnosti

⁷¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26.2.21998 sp. zn. II. ÚS 249/97.

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 5.6.1998 sp. zn. IV. ÚS 3653/11.

právního jednání, které je stanoveno v § 580 odst. 1 NOZ. O tom, zda je právní jednání v rozporu s dobrými mravy rozhoduje soud, který vždy musí přihlídnout ke všem okolnostem konkrétního případu. „*Soudy by přitom měly v podmínkách psaného práva demokratické společnosti používat korektivu dobrých mravů pro vzájemné vztahy osob soukromého práva velmi uvážlivě a jen ve výjimečných případech, kde k dosažení dobrého a spravedlivého (s ohledem na okolnosti konkrétního případu) vyrovnávacího měřítka (ius est ars boni et aequi). V opačném případě hrozí právní nejistota, což ve svých důsledcích vede k oslabování demokracie.*“⁷³

2.2.5.2 Veřejný pořádek

Vedle dobrých mravů, je i veřejný pořádek tzv. neurčitým právním pojmem, který také není definován zákonem. O bližší seznámení s tímto pojmem se opět postarala judikatura v podobě rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16.5.2007, sp. zn. 2 As 78/2006 - 64. Veřejný pořádek zde byl definován jako: „*Normativní systém, na němž je založeno fungování společnosti v daném místě a čase a jenž v sobě zahrnuje ty normy právní, politické, mravní, morální a v některých společnostech i náboženské, které jsou pro fungování dané společnosti nezbytné. Nadto je možno pod pojmem veřejného pořádku rozumět také faktický stav společnosti, k němuž je dodržování tohoto heterogenního normativního systému zacíleno.*“⁷⁴

2.2.5.3 Ochrana postavení osob

Statusové právo, tj. právo týkající se postavení osob soukromého práva, se vztahuje jak na osoby fyzické, tak na osoby právnické. V případě občanského zákoníku se tyto pravidla nachází zejména v jeho obecné části a části druhé. Normy chránící postavení osob obsažené obecné části se nachází v paragrafech 15 až 80, 118 až 401, dále v paragrafech 436 až 440, a konečně v paragrafech 457 až 488. V druhé části občanského zákoníku jsou tyto normy tvořeny zejména ustanoveními týkající se manželství, určování rodičovství, osvojení, a poručenství. „*Úprava statusových otázek fyzických a právnických osob, jakož i osobnosti člověka je zásadně kogentní. Plyne to jak z jejího účelu, tak mnohdy i z výslovných ustanovení*

⁷³ DVOŘÁK, J, ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 124. ISBN 978-80-7552-187-3.

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 16.5.2007 sp. zn. 2 As 78/2006-64.

*zákona. Viz například § 16 nebo § 19 odst. 2. Z tohoto důvodu jsou také zakázána ujednání, která se od kogentní úpravy statusu a osobnosti odchylijí.*⁷⁵

2.2.5.4 Ochrana osobnosti

Institut ochrany osobnosti, je standardní součástí zdejšího právního řádu od šedesátých let minulého století. Dnes ochrana osobnosti tvoří i součást LZPS, čímž získala zcela výjimečné postavení. Ochrana osobnosti tvoří, tzv. „všeobecné osobnostní právo“. Tzn., že se jedná o právní ochranu všech hodnot lidské osobnosti a všechna paragrafová znění jsou tedy kogentní. Kogentnost těchto norem dosahuje takové míry, že kromě toho, že o nich nelze nic jiného ujednat, nelze se jich ani vzdát. Případné vzdání se přirozených práv a práv stanovených na jejich ochranu nemá právní účinky (§ 19 odst. 2 o. z.).⁷⁶

2.3 Zásada rovnosti

Zásada rovnosti je významnou zásadou občanského práva, která je zakotvena v čl. 1 LZPS „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“⁷⁷ Občanský zákoník na toto ústavní ustanovení přímo odkazuje ve svém § 2 odst. 1, kde říká, že každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s LZPS.

Obecně všechny osoby soukromého práva mají mít na základě této zásady rovné postavení, nejedná se ovšem o rovnost absolutní. Rovnost těchto osob je možné rozdělit jak po stránce materiální, tak po stránce formální.

Otázkou rovnosti osob se zabýval i Ústavní soud, který ve svém nálezu potvrdil myšlenku, že na základní ústavní princip rovnosti je nutné hledět ve dvou rovinách. V první rovině ÚS mluvil o rovnosti formální a v druhé o rovnosti faktické. Rovnost formální má za úkol zajistit zákonodárce již při tvorbě právního řádu. U materiální rovnosti se ovšem ÚS vyslovil tak, že „*v reálném světě přírody*

⁷⁵ LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022. Velké komentáře, s. 23. ISBN 978-80-7400-852-8.

⁷⁶ Viz Tamtéž.

⁷⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

*i společnosti existuje z řady důvodů faktická nerovnost*⁷⁸. Z tohoto důvodu musí zákonodárce zakotvit do právního řádu i určitou formální nerovnost, pomocí které je možné odstranit působení nerovnosti faktické v podobě různých handicapů.⁷⁹

Další odlišný způsob chápání zásady rovnosti spočívá v tom, zda má být rovnost brána jako cíl, či jako výchozí pozice. V neposlední řadě je možné brát rovnost účastníků jako rovnost jejich šancí. Téma rovnosti v oblasti soukromého práva ať už z pozice startovní, či cílové je některými autory zpochybňováno a samotné dosažení absolutní rovnosti subjektů soukromého práva již tvoří základy diskriminace.⁸⁰

2.3.1 Funkce zásady rovnosti

Základní funkcí zásady rovnosti je určitý druh ochrany, která zakazuje osobám soukromého práva mocensky určovat práva a povinnosti jiným osobám. Tato zásada je přímým protikladem veřejnoprávního vztahu, který je založen na vzájemné nerovnosti mezi subjekty. Veřejnoprávní vztah je tvořen na jedné straně nositelem veřejné moci a na druhé straně adresátem o jehož právech je rozhodováno.⁸¹

Další funkce této zásady se uplatňuje v úzké souvislosti se zásadou autonomie vůle. Soukromoprávní subjekty při vyjednávání vzájemných subjektivních práv a povinností musí dojít k oboustrannému konsenzu. Toto pravidlo potvrdil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 33 Odo 872/2005 jako tzv. konsenzuální zásadu. Osoby soukromoprávního styku jsou povinny dodržovat povinnosti vyplývající z uzavřené smlouvy stejně, jako by taková povinnost vyplývala z právní normy.⁸²

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28.03.2006 sp. zn. Pl. ÚS 42/03.

⁷⁹ Viz Tamtéž.

⁸⁰ Viz HURDÍK, J. *Občanské právo hmotné: obecná část: absolutní majetková práva*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 74-75. ISBN 978-80-7380-718-4.

⁸¹ Viz DVOŘÁK, J, ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 37-38. ISBN 978-80-7552-187-3.

⁸² Viz Tamtéž, s. 38.

2.3.2 Realizace zásady rovnosti

Jako příklad realizace zásady rovnosti uvedl ve své monografii Tichý tzv. „uplatnění informačních práv“. V této souvislosti autor psal o vyrovnání nerovnosti mezi některými subjekty soukromého práva pomocí redistribuce informací. Právní normou, příp. rozhodnutím soudu vznikne určitému subjektu povinnost předat potřebnou informaci jinému subjektu. Autor dále tyto informační práva rozdělil na původní a odvozené. Odvozená informační povinnost v praxi běžně nastává např. při stanovení výše výživného, či vypočtu povinného dílu v dědickém právu. Originární informační povinnost vzniká v případě spotřebitelského práva.⁸³

NOZ v ustanoveních paragrafů 1820-1851 přímo ukládá podnikateli informační povinnosti při uzavírání smluv distančním způsobem a mimo obchodní prostory. Podnikateli je zde uložena povinnost sdělit kupujícímu určité informace ještě před uzavřením smlouvy. Tyto informace musí později tvořit *essentialia negotii* takové uzavřené smlouvy. Další druh informací je podnikatel povinen předat spotřebiteli po uzavření smlouvy nejpozději do ukončení svého plnění.⁸⁴

2.3.3 Výjimky ze zásady rovnosti

Současná úprava NOZ je primárně postavena na zásadě autonomie vůle, nikoliv na zásadě rovnosti. Zásada rovnosti, která sama tvoří výjimku ze zásady autonomie vůle, spočívá v tom, že subjekty soukromého práva si nemohou vzájemně jednostranně vnucovat žádné povinnosti.⁸⁵ Tuto myšlenku vyslovil i sám zákonodárce v důvodové zprávě NOZ „...*přirozená svoboda člověka má přednost před státem v tom smyslu, že stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem. ...stát člověku svobodu nedává, nýbrž zaručuje mu ji. Z tohoto pojetí vychází hledisko autonomie vůle.*“⁸⁶

Výše uvedené příklady realizace zásady rovnosti jsou ve skutečnosti výjimky ze zásady rovnosti. Jak bylo výše psáno v nálezu ÚS, většina kogentních

⁸³ Viz TICHÝ, L. *Obecná část občanského práva*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 58. ISBN 978-80-7400-483-4.

⁸⁴ Viz Tamtéž, s. 212.

⁸⁵ Viz HURDÍK, J. a LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367, s. 116. ISBN 978-80-210-5063-1.

⁸⁶ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., kterým se ruší zákon č. 60/1964 Sb., s. 20-21.

norem NOZ upravujících rovnost subjektů soukromého práva je tedy zákonodárcem vložena formální nerovnost.⁸⁷

Jako další výjimku ze zásady rovnosti je možné použití ustanovení § 915 NOZ, které upravuje rozsah vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi. Odstavec první nařizuje rodičům zajistit svému dítěti životní úroveň, která je shodná s jejich životní úrovní. Ovšem odstavec druhý hovoří o opačném případě, kdy je vůči svým rodičům vyživovací povinností zatíženo dítě. V tomto případě je dítě povinno svým rodičům zajistit pouze „slušnou“ výživu.

V souvislosti s tímto ustanovením je vhodné si vysvětlit, že se jedná o „každé dítě, jehož možnosti, schopnosti a majetkové poměry to umožňují – jak dítě zletilé, tak dítě nezletilé. Dítě musí mít schopnost samostatně se živit vlastní prací, resp. mít vlastní majetek, resp. zisk z tohoto majetku.“⁸⁸

2.4 Zásada *neminem leadere*

Neminem leadere, honeste vivere a suum cuique tribuere (nikomu neškodit, počestně žít a každému dávat co mu patří) jsou právní zásady, které vyslovil již mezi lety 211-222 n. l. významný Římský právník Ulpianus. Kvalita jeho právních děl a názorů byla natolik významná, že ještě o několik století později značně ovlivnila tvorbu *Corpus iuris civilis*. Toto samo o sobě hovoří o významnosti a stability této zásady.

2.4.1 *Neminem laedit, qui suo iure utitur*

Zásada *neminem leadere* není ve vši jednoduchosti přímo zakotvena v NOZ. Jedná se o natolik jasnou a tisíce let uznávanou zásadu, že se zákonodárci spokojili pouze se zanesením její určité upřesňující obdoby.

Ústavní podoba této zásady zní *neminem laedit, qui suo iure utitur* (nikomu neškodí, kdo užívá právo) a vychází z čl. 3 odst. 3 a čl. 4 odst. 4 LZPS „Nikomus nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.“ a „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být

⁸⁷ Viz Nález Ústavního soudu ze dne 28.03.2006 sp. zn. Pl. ÚS 42/03.

⁸⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ a L. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655–975) : komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 1010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“⁸⁹

V občanském zákoníku je tato zásada zakotvena v ustanovení § 3 odst. 1. „Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.“⁹⁰

V době platnosti občanského zákona č. 40/1964 Sb., tato zásada vycházela z ustanovení § 415 – „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“⁹¹

Nejvyšší soud ČR se ve svém rozsudku ze dne 30. března 2011, sp. zn. 33 Cdo 51/2009 k dané zásadě vyjádřil takto: „Výkon subjektivních občanských práv – ať již se uskutečňuje formou právního úkonu či faktického chování – zásadně vylučuje na straně oprávněného subjektu protiprávnost (nedovolenost), a tím i případné uložení sankce. Tato zásada (*qui suo iure utitur, neminem laedit, turpis enim executio non habet iniuria*) je považována za natolik samozřejmou, že se o ní občanský zákoník ani výslovně nezmiňuje.“⁹²

Toto rozhodnutí Nejvyššího soudu jasně potvrzuje platnost této zásady. Částečně tuto zásadu potvrzuje ustanovení § 3 odst. 2 písm. f) NOZ, které říká, že nelze nikomu odeprít to, co mu po právu náleží. „Samotná zásada „*qui suo iure utitur...*“ se výslovně kodifikace nedočkala, jedná se však o jednu z dalších obecně uznávaných zásad, z nichž soukromé právo podle § 3 odst. 3 NOZ pramení. Judikát je tedy podle nové úpravy aplikovatelný. Odlišit je však třeba situace, kdy se nejedná o výkon práva, ale o jeho zjevné zneužití (§ 8 NOZ).“⁹³

2.4.2 Funkce zásady neminem leadere

Zásada nikomu neškodit zakazuje takový druh chování, který působí jinému ujmu, i k takovému jednání přispívat. V případě, že následkem chování osoby již k takové újmě došlo, nesmí kdokoliv působit na zvětšení jejího rozsahu. Z výše

⁸⁹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

⁹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁹¹ Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník.

⁹² VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2014 [online], s. 34. ISBN 978-80-7263-846-8 [cit. 2021-8-3]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

⁹³ Tamtéž.

popsaného vyplývá, že každý si musí počínat tak, aby své jednání korigoval touto zásadou⁹⁴

Běžný život všech osob je protkán soustavou pravidel „de iure“. Nicméně i přes existenci těchto pravidel dochází k chování „de facto“, které tato pravidla porušují. Ve většině případů, kdy dojde k újmě na základě deliktního jednání, zůstává vztah těchto osob v soukromoprávní rovině. Občanské právo v souvislosti se zásadou nikomu neškodit tento stav řeší ustanovením o náhradě majetkové a nemajetkové újmy.⁹⁵

2.4.3 Realizace zásady *neminem leadere*

Jak bylo výše popsáno, zásada *neminem leadere* má více funkcí. Jedná se o funkci preventivní a reparační, se kterou souvisí i funkce satisfakční.⁹⁶

2.4.3.1 Preventivní funkce zásady *neminem leadere*

NOZ o této funkci pojednává v § 2900, kde je řečeno, že každý je povinen si počínat tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě jiného. Toto ustanovení, které vychází z tradiční zásady římského práva je podpořeno i variantou tzv. „zlatého pravidla“, znějícího tak, že „nikdo nemá činit jinému to, co nechce, aby bylo činěno jemu.“ Lze se dokonce setkat i s jeho pozitivním vyjádřením: „Čiň jinému to, co chceš, aby bylo činěno tobě.“ K tomu citujme např. Evangelium podle Lukáše 6,31: „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.“⁹⁷

2.4.3.2 Reparační funkce zásady *neminem leadere*

Reparační funkce zásady *neminem leadere* je zakotvena v § 2894 a násl. NOZ. Zákon zde přikazuje povinnost nahradit ujmu jinému. Tato povinnost vzniká z deliktního jednání škůdce, který poruší povinnost vyplývající ze zákona, či smluvní povinnosti. Další možností, jak může vzniknout náhrada škody je porušením dobrých mravů.⁹⁸

⁹⁴ Viz JIRSA, J., SVĚŽENOVÁ, L., VEČEŘA, J. a HOLUB, T. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek XIII - Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů (§ 2894 - 3014)*. Ostrava: CODEXIS publishing, 2018 [online]. ISBN 978-80-7624-007-0 [cit. 2021-8-3]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

⁹⁵ Viz Tamtéž.

⁹⁶ Viz Tamtéž.

⁹⁷ Viz Tamtéž.

⁹⁸ Viz Tamtéž.

V neposlední řadě, se tato zásada uplatní i v případě bezdůvodného obohacení. V tomto případě již nemluvíme o vztahu škůdce a poškozeného, ale obohaceného a ochuzeného. Jejich právní vztah vzniká z jiné právní skutečnosti. Obohacený o svém obohacení ani nemusí vědět.⁹⁹ K tomuto se Nejvyšší soud dne 25. 11. 2015 ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2262/2009 vyjádřil takto: „*Předpokladem odpovědnosti za získané bezdůvodné obohacení není protiprávní jednání obohaceného ani jeho zavinění, nýbrž objektivně vzniklý stav obohacení, k němuž došlo způsobem, který právní řád neuznává*“¹⁰⁰

2.4.3.3 Satisfakční funkce zásady neminem leadere

Ustanovení zákona o náhradě škody přikazuje nahradit majetkovou ujmu (škodu). Ovšem v případě nemajetkové újmy tato povinnost vzniká pouze v případech předem dohodnutých, případně v případech výslovně stanovených.

- Vznikne-li újma na přirozených právech člověka (§ 2956)
- Škůdce poškodí věc ze své svévole, nebo ze škodolibosti (§ 2969 odst. 2)
- V případě, kdy poškozený důvodně pociťuje ujmu jako osobní neštěstí (§2971)
- Při narušení dovolené (§2543)
- Při narušení základních členských práv člena spolku (§261)¹⁰¹

V případě, že není zajištěn jiný způsob skutečné a dodatečně účinné satisfakce nemajetkové újmy, musí být toto poskytnuto v penězích. Právní řád ovšem umožňuje i jiné formy zadostiučinění. K tomuto se Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku sp.zn. 30 Cdo 3850/2014, ze dne 19.11.2014 vyjádřil: „*Soud může dojít k závěru, že je na místě žalobci poskytnout zadostiučinění v penězích, příp. uložit žalovanému poskytnout žalobci omluvu (pokud se jí žalobce domáhá)*“¹⁰²

V některých případech, jako druh satisfakce, může soud na návrh žalobce rozsudek zveřejnit. Dle § 155 odst. 4 z. č. 99/1963 Sb. (občanský soudní řád) soud

⁹⁹ Viz Tamtéž.

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.11.2010 sp. zn. 30 Cdo 2262/2009.

¹⁰¹ Viz Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.11.2014 sp. zn. 30 Cdo 3850/2014.

určí rozsah, formu a způsob takového zveřejnění, které může mít například i podobu zveřejnění v médiích.

2.4.4 Výjimky ze zásady *neminem leadere*

Neminem leadere je zásada, která obecně zakazuje, aby kdokoliv škodil jinému. Jak bylo výše psáno, tato zásada se nevztahuje pouze na působení škody jinému při výkonu vlastních práv. Právní řád ČR připouští určité výjimky, kdy za přísného dodržení zákonných podmínek, může někdo jinému způsobit škodu, aniž by za to byl právně odpovědný, případně musel hradit škodu. Zákodárce tyto výjimky vložil do ustanovení NOZ o nutné obraně a o krajní nouzi.

2.4.4.1 Nutná obrana

Nutná obrana je právní institut prostupující celým právním systémem. V občanském zákoníku je nutná obrana vložena do § 2905, který upravuje, že kdo odvrací přímo hrozící, či trvající útok, není povinen k náhradě škody, kterou tímto způsobí. Jedná se o výjimku ze zásady *neminem leadere*, kdy musí být splněna zákonná podmínka, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená a útok musí trvat, či přímo hrozit.¹⁰³

2.4.4.2 Krajní nouze

Krajní nouze se v NOZ nachází v § 2906. zde je psáno, že kdo odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy, není povinen k náhradě újmy tím způsobené. Obdobně jako v případě nutné obrany, i zde jsou stanoveny jasné podmínky, které musí být splněny, aby mohl být tento institut uplatněn jako výjimka ze zásady *neminem leadere*. Těmito zákonnými podmínkami jsou: Nebylo možné odvrátit nebezpečí jiným způsobem a následek odvrácení nebezpečí nesmí být zjevně stejný, nebo závažnější než újma, která hrozila.¹⁰⁴

¹⁰³ Viz ZAHOŘOVÁ, E., KOUKAL, P. a NOVOTNÝ, P. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 109 [online]. ISBN 978-80-247-5165-8 [cit. 2021-8-5]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

¹⁰⁴ Viz Tamtéž.

2.5 Zásada bona fides

Zásada *bona fides* pojednává o dobré víře osob v rámci právního jednání. Smyslem této zásady je určitá změkčující metoda interpretace zákona, kterou Hurdík nazval jako „protitvrdoštní klauzuli“. Autoři učebnice „Občanské právo hmotné“ Josef Fiala, Milan Kindl a kol. napsali, že zásada *bona fides* přikazuje interpretaci zákona takovým způsobem, aby nedocházelo k poškození práva toho, kdo jednal v oprávněné dobré víře, že koná v souladu s právem.¹⁰⁵

Občanský zákoník tuto zásadu výslovně neformuluje jako obecný mravní princip, ani princip psychologické povahy. Nicméně § 992 NOZ obsahuje definici poctivého držitele, která má shodný obsah s dobrou vírou v psychologickém smyslu.¹⁰⁶ Dále se v občanském zákoníku nachází vyvratitelná domněnka o jednání v dobré víře obsažená v § 7. Zde je psáno: „*Má se za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.*“¹⁰⁷ Jedná se o právní domněnku, která prostupuje celým odvětvím soukromého práva a je platná do té doby, dokud se neprokáže její opak, tzn. dokud se neprokáže, že osoba jednala nepoctivě a ve zlé víře.¹⁰⁸

V souvislosti s dobrou vírou obsaženou v § 7 NOZ, přichází v potaz i § 6 NOZ. Ten v odst. 1 přikazuje jednat poctivě, zatímco odst. 2 zakazuje každému těžít z nepoctivého, nebo protiprávního činu, či stavu, který vyvolal, nebo má nad ním kontrolu. V případě vztahu dobré víry a poctivosti, nelze tyto pojmy chápat jako synonymum. Pojem dobré víry má být dle důvodové zprávy chápán jako „*vnitřní vztah jednajícího k jeho vlastnímu právnímu postupu*“¹⁰⁹

2.5.1 Funkce zásady bona fides

O funkci zásady *bona fides* je možné říci, že se jedná o funkci ochrannou. Někteří autoři o ní píšou jako o „ochraně dobré víry“. Dobrá víra je v tomto smyslu

¹⁰⁵ Viz FIALA, J. a KINDL, M. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 45. ISBN 978-80-7380-228-8.

¹⁰⁶ Viz HURDÍK, J. *Občanské právo hmotné: obecná část : absolutní majetková práva*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 91. ISBN 978-80-7380-718-4.

¹⁰⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

¹⁰⁸ Viz DVOŘÁK, J, ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 52. ISBN 978-80-7552-187-3.

¹⁰⁹ Tamtéž.

obvykle interpretována jako stav, kdy jednající nezaviněně neví o právních vadách jednání, jímž nabývá určitého práva.¹¹⁰

Jak bylo naznačeno výše, ochranou funkci zásady *bona fides*, lze dle Hurdíka vnímat i jako tzv. „protitvrdostní klauzuli“. Tu autor popsal jako: „výjimku z pravidla ochrany právního titulu při nabývání práv, jako ochranu poctivě jednajícího proti tvrdosti zákonného postupu.“¹¹¹

Hlavní funkce této zásady tedy spočívá v ochraně určitého duševního stavu, na jehož základě jednající činil určité právní kroky v souvislosti se svými právy. K tomuto se ve svém rozsudku sp. zn. 21 Cdo 1465/98 ze dne 23.2.1999 vyjádřil i Nejvyšší soud. „Dobrá víra je – obecně vzato – vnitřní přesvědčení určité osoby, že nejedná protiprávně. Jde tedy o psychický stav, o vnitřní přesvědčení subjektu, které samo o sobě nemůže být předmětem dokazování. Předmětem dokazování mohou být skutečnosti vnějšího světa, jejichž prostřednictvím se vnitřní přesvědčení projevuje navenek, tedy okolnosti, z nichž lze dovést přesvědčení příslušné osoby o její dobré víře.“¹¹²

2.5.2 Aplikace zásady *bona fides*

Názorný a literaturou hojně používaný příklad aplikace zásady *bona fides* je užíván v souvislosti s převodem vlastnického práva k nemovitosti. K praktickému užití této zásady se svém nálezu vyslovil i Ústavní soud. Konstatoval, že pokud stěžovatelka nabyde vlastnické právo k nemovitosti na základě kupní smlouvy od osoby, která dovozuje své vlastnické právo k této nemovitosti na základě neplatné smlouvy o zajišťovacím převodu vlastnického práva, je povinností obecných soudů se řádně zabývat dobrou vírou stěžovatele. Dále Ústavní soud konstatoval, že nehodlá absolutizovat zásadu *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* (nikdo nemůže převést na jiného více práv, než kolik sám má), ale pro zajištění ochrany vlastnického práva stěžovatelky nemíní tuto zásadu prolomit. Z toho důvodu nezbytně požaduje přísné posouzení dobré víry nabyvatelky.¹¹³

¹¹⁰ Viz HURDÍK, J. *Občanské právo hmotné: obecná část: absolutní majetková práva*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 91. ISBN 978-80-7380-718-4.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23.02.1999 sp. zn. 21 Cdo 1465/98.

¹¹³ Viz Nález Ústavního soudu ze dne 13.08.2012 sp. zn. I. ÚS 3061/11-1.

Ústavní soud se k tématu dobré víry při nabývání vlastnického práva vyjádřil již o pár let dříve. Vyslovil názor, že je zjevné, že dobrá víra musí zůstat klíčovým instrumentem v otázkách nabývání vlastnického práva od nevlastníka.¹¹⁴

2.5.2.1 Držba a vydržení

Co se týče dobré víry, ta na držbu jako takovou nemá žádný vliv. Věc ve své moci může mít *de facto* i ten, kdo ji ukradl, či zpronevěřil, případně ten, kdo ji našel a nehodlá ji vrátit vlastníkově ani odevzdat příslušnému úřadu. V případě držby se tedy jedná jen o faktické ovládnutí věci a vůlí s ní nakládat jako s vlastní.¹¹⁵

V případě nabytí vlastnického práva vydržením má již dobrá víra zásadní význam. Vydržet věc lze jen na základě držby. Právní řád ČR rozlišuje, zda se jedná o držbu řádnou či nikoliv. Při držbě řádné dojde i k řádnému vydržení. V případě, že držitel nemůže předložit řádný nabývací titul k držbě, nejedná se již o držbu řádnou, a vydržecí doba se prodlužuje na dvojnásobek. V obou těchto případech vydržení se však musí jednat o držbu poctivou. „*Jedině ten, kdo je přesvědčen, že mu vykonávané právo skutečně náleží, může být poctivým držitelem (jak připomněl Nejvyšší soud např. v rozsudku ze dne 25. 4. 2013, sp. zn. 22 Cdo 836/2011).*“¹¹⁶

Zásada dobré víry v souvislosti s institutem vydržení je platná a uznávaná již od dob klasického římského práva. Již v této době dobrá víra tvořila jeden z pěti prvků, které musely být splněny, aby mohlo dojít k vydržení. Jednalo se o:

- *Possessio* (držba)
- *Tempus* (doba)
- *Res habilis* (věc způsobilá k vydržení)
- *Causa iusta* (právem uznaný důvod – titul)
- *Bona fides* (dobrá víra)

V případě dobré víry bylo napsáno, že pro její splnění postačí když: „*Vydržitel si není vědom, že držbou věci poškozuje jiného, splnění této podmínky postačovalo v okamžiku zahájení vydržení.*“¹¹⁷

¹¹⁴ Viz Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007 sp. zn. Pl. ÚS 78/06-1.

¹¹⁵ Viz SPÁČIL, J., Králík M. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474): komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, s. 92. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-803-0.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice, s.111. ISBN 978-80-7380-566-1.

Ústavní soud se k dobré víře v souvislosti s vydržením vyjádřil, takto: „Dobrá víra držitele se musí vztahovat ke všem právním skutečnostem, které mají za následek nabytí věci nebo práva, které je předmětem držby, tedy i k existenci platné smlouvy o převodu nemovitosti. Pokud se někdo uchopí držby nemovitosti na základě kupní smlouvy neplatné z důvodu, že její předmět není dostatečně určitý, nemůže být vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře, že je vlastníkem věci, a to ani v případě, že je přesvědčen, že taková smlouva k nabytí vlastnictví k nemovitosti postačuje. Držba nemovitosti, která se o takovou smlouvu opírá, nemůže vést k vydržení.“¹¹⁸

2.5.3 Výjimky ze zásady bona fides

Dobrá víra jako taková nemá žádné výjimky. Ta musí být splněna vždy, případně musí být zkoumána a prokázána. Případně, že právní jednání nevychází ze zásady dobré víry, jedná se o víru zlou (*Mala fides*). O zlé víře je v Ottově slovníku naučném psáno jako o „obmyslnosti“. Obmyslný je ten, kdo při nabytí věci jednal bezprávně. Kupující věděl, či měl vědět, že prodávající není vlastníkem věci, a tedy věc prodat nesmí.¹¹⁹ Pokud je splněna podmínka dobré víry v době koupě, platí stále zásada z římského práva *mala fides superveniens non nocet* (pozdější špatná víra nevadí).¹²⁰ Další zásada podporující dobrou víru zní *Quilibet praesumitur bonus, donec probetur contrario*. (každý je považován za dobrého, dokud se neprokáže opak). Důkaz o obmyslnosti musí prokázat odpůrce.

2.6 Pacta sunt servanda

Pacta sunt servanda (dohody mají být plněny) je považována za zásadu, jejichž základy byly položeny již v římském právu. Ovšem v „právnickém

¹¹⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 03.06.2004 sp. zn. III. ÚS 50/04.

¹¹⁹ Viz *Ottův slovník naučný*. Šestnáctý díl [online]. Praha: J. Otto, 1900, s. 687 [cit. 2021-8-18]. Dostupné z: <https://archive.org/details/ottvslovnknauni29ottogoog/page/687/mode/1up?view=theater>

¹²⁰ Viz KINCL, J, SKŘEJPEK, M. a URFUS, V. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997, s. 177. Beckovy právní učebnice. ISBN 80-7179-031-1.

slovníku“ Dušana Hendrycha je psáno, že toto pravidlo bylo zavedeno až středověkými právníky.¹²¹

Pactum, neboli smlouva tvoří základní kámen této zásady. Jedná se o dvou či vícestranný právní úkon, kterým si smluvní strany zakládají, mění, nebo ruší práva a povinnosti. Smlouva jako taková není prvkem, který se nachází jen v právu soukromém. I v případě práva veřejného, jsou zakládány tzv. veřejnoprávní smlouvy. Z toho vyplývá, že se nejedná o zásadu čistě soukromoprávní.

2.6.1 Funkce zásady *pacta sunt servanda*

Zákonodárce tuto zásadu zakotvil do § 3 odst. 2 písm. d) NOZ. „*Daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny*“¹²² Dle komentářů NOZ tento paragraf přikazuje dvě pravidla chování. Zásada *pacta sunt servanda* vychází až z druhé věty, kdy se jedná o doslovný překlad této zásady. V některých zákonících, jako např. ve francouzském Code civil či italském Codice civile je psáno, že „smlouva má sílu zákona mezi kontrahenty“. V souvislosti s právním řádem ČR je zpravidla užíván výraz *lex contractus*, který má obdobný význam. Ovšem Michaela Zuklínová v komentáři o smluvní závaznosti napsala, že je silnější než vázanost zákonem.¹²³

První věta výše uvedeného paragrafu zní „daný slib zavazuje“. Komentář k tomuto znění říká že „*Z pouhého slibu závazek nevzniká, protože slib, tj. prohlášení jedné osoby vůči druhé straně, byť směřující k uzavření smlouvy, smlouvou není.*“¹²⁴

¹²¹ Viz SKŘEJPEK, M., ŠTURMA, P. *Pacta sunt servanda* [online]. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 671. ISBN 978-80-7400-059-1. [cit. 2021-7-31]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhayldorqv643vnz2f643foj3gc3teme#>

¹²² Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

¹²³ Viz ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou. Svazek I - Předmět úpravy a její základní zásady (§ 1-14)* [online]. . Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-5-7 [cit. 2021-7-31]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

¹²⁴ Tamtéž.

2.6.2 Aplikace zásady *pacta sunt servanda*

2.6.2.1 Ochrana věřitele

Jako příklad aplikace zásady *pacta sunt servanda* je možné použít institut ochrany věřitele. V případě že dlužník má vůči věřiteli dluh, má i povinnost tento závazek splnit. Aby ochrana věřitele nebyla pouhou frází, musí být tato povinnost zakotvena i v zákoně. Další možností ochrany věřitelovi pohledávky spočívá v tom, že může vůči dlužníkovi uplatnit nároky, které vyplývají z dlužníkovy prodlení. Dohoda o negativních účincích, či případná vědomost těchto negativních účinků na dlužníka dává věřiteli vyšší ochranu jeho pohledávky.¹²⁵

2.6.2.2 Výše smluvní pokuty

K případnému prodlení dlužníka a smluvnímu stanovení pokuty z prodlení se svém usnesení sp. zn. 29 Cdo 3880/2009 ze dne 23. února 2011 vyjádřil i Nejvyšší soud. Ten se přímo zabýval otázkou spojenou s výší smluvní pokuty. Hlavní teze tohoto rozhodnutí zní, že vysoká smluvní pokuta není sama o sobě důvodem k přijetí závěru o její nepřiměřenosti. Soud má povinnost přezkoumávat okolnosti, které vedli k takto vysoké pokutě. I v případě, kdy je smluvní pokuta neobvykle vysoká, se nemusí jednat o nepřiměřenou pokutu, jelikož výhoda, kterou získá dlužník takovým úvěrem může zcela vyvažovat případné následky této pokuty. Zásada *pacta sunt servanda* obsažena v § 3 odst. 2 písm. d) NOZ je nadřazena „vyváženosti smlouvy“ či „rovnosti smluvních stran“ a případná moderace smluvní pokuty soudem je navíc závislá na dlužníkově návrhu.¹²⁶

2.6.3 Výjimky ze zásady *pacta sunt servanda*

2.6.3.1 *Laesio enormis*

Laesio enormis neboli neúměrné zkrácení, je právní institut, který byl již dříve znám v českém právním systému jako „zkrácení přes polovici“. Tento institut řešil výraznou disproporci v plnění mezi smluvními stranami tím, že umožnil

¹²⁵ Viz PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, T. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009, s. 90. ISBN: 978-80-246-1687-2

¹²⁶ Viz VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2014 [online], s. 524. ISBN 978-80-7263-846-8 [cit. 2022-8-2]. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

prolomení zásady *pacta sunt servanda* a zrušení smlouvy, která takové plnění přikazovala.

Ustanovení o *laesio enormis* bylo obsaženo již v Justiniánově kodexu *Corpus iuris civilis* ze 6. stol.n.l. Zde tímto institutem byla řešena koupě pozemku, kdy prodávající mohl žádat zrušení smlouvy, pokud kupní cena nedosahovala alespoň poloviny hodnoty pozemku. *Laesio enormis* nebylo uplatněno, pokud kupující doplatil cenu do pravé hodnoty.¹²⁷

V občanském zákoníku z roku 1964 tento institut obsažen nebyl. Soudy absenci tohoto institutu v pozitivním právu řešili zejména s přihlédnutím k dalším okolnostem ustanovením o dobrých mravech.¹²⁸

V r. 2012 došlo ke vložení tohoto institutu do NOZ a od r. 2014 tvoří součást našeho platného a účinného práva. Viz § 1793 a násl. NOZ.

2.6.3.2 Clausula rebus sic stantibus

Clausula rebus sic stantibus (za předpokladu, že věci zůstanou tak, jak jsou) je únikovou formulí obsaženou v § 1765 NOZ (a § 2000 NOZ), která umožňuje v případě podstatné změny okolností zrušení závazku (smlouvy), či alespoň jeho změnu. Autoři komentáře Petr Bezouška a Lucie Piechowiczová napsali o této zásadě, že se jedná o „mlčky učiněnou výhradu zachování poměrů, za nichž byla uzavřena každá smlouva“. Dle autorů není tato zásada přijímána jako obecná a připouští ji jen tam, kde je výslovně stanovena zákonem, či je součástí smlouvy. Dále je v komentáři uvedeno, že uplatnění této zásady je třeba vnímat jako „ultima ratio“ a její užití je výslovně vyloučeno pro závazky z aleatorních (odvážných) smluv.¹²⁹

2.6.3.3 Šněrovací smlouvy

Další z možností prolomení zásady *pacta sunt servanda* vložil zákonodárce do ustanovení § 2000 NOZ, které pojednává o tzv. šněrovacích smlouvách. Toto ustanovení umožňuje smluvním stranám obrátit se na soud ve věci zrušení smlouvy a tím prolomit zásadu *pacta sunt servanda*. Zákon zde výslovně stanoví podmínky,

¹²⁷ Viz SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. Reprint 2. vydání z roku 1946. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 59. ISBN 978-80-7357-616-5.

¹²⁸ Viz JANOUŠEK, M. *Právní rozhledy: Návrat laesio enormis do občanského práva*. 2014, č. 5, s. 165. ISSN 1210-6410.

¹²⁹ Viz BEZOUŠKA, P. a PIECHOWICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013, s. 248. ISBN 978-80-7263-819-2.

za kterých je možné tento institut uplatnit. Musí se jednat o smlouvy, které zavazují kohokoliv k plnění na dobu delší 10 let, či na dobu jeho života.

Dále ustanovení § 2000 obsahuje i výše uvedenou zásadu *clausula rebus sic stantibus*. Osoba zavázaná ze smlouvy se může domáhat zrušení této smlouvy u soudu, „pokud se okolnosti, z nichž strany zřejmě vycházely při vzniku závazku, změnily do té míry, že na zavázané straně nelze rozumně požadovat, aby byla smlouvou dále vázána.“¹³⁰ Jedná se o ochranné opatření osob zavázaných ze smlouvy, kterého se není možné vzdát.¹³¹

2.6.3.4 Distanční smlouvy a smlouvy uzavírané mimo provozovnu

Neméně důležitá výjimka ze zásady *pacta sunt servanda* je v případě spotřebitelských smluv uzavíraných distančním způsobem, či uzavíraných mimo provozovnu podnikatele. Více v kapitole 4.2. zásada ochrany slabší strany.

2.7 Vigilantibus iura skripta sunt

Zásada *vigilantibus iura skripta sunt* patří mezi opravdové římskoprávní zásady. Jedná se o zásadu, u které není zcela jednotně používaný doslovný překlad:

- právo patří bdělým
- právo je psané pro bdělé
- nechť si každá strana hájí svá práva

Význam latinského pojmu *vigilantibus iura skripta sunt* je všem dobře znám a nevzniká problém s jeho chápáním.

2.7.1 Funkce zásady vigilantibus iura skripta sunt

Tato zásada je úzce propojena se zásadou autonomie vůle a někteří autoři o ní hovoří jako o jejím doplňku. Dle této zásady si má každý hájit svá práva. Ovšem

¹³⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

¹³¹ Viz HUMALÁK, M. *Občanský zákoník V.: Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1186. ISBN 978-80-7400-535-0.

toto pravidlo nevychází z norem kogentní povahy, a tak záleží na svobodné vůli (zásada autonomie vůle) každého, zda bude svá práva hájit, či ne.

I tato zásada má své limity. První limit této zásady je spatřován v tom, že každý se může svobodně rozhodnout, zda bude svá práva hájit, či ne. Druhý limit této zásady se nachází ve způsobu hájení svých práv. Nikdo nemůže hájit svá práva takovým způsobem, při kterém poruší normy správního práva, případně práva trestního.

NOZ uvádí několik institutů, které přímo souvisí se zásadou *vigilantibus iura skripta sunt*: Jedná se o:

- promlčení
- prekluze
- vydržení

2.7.1.1 Promlčení

V případě institutu promlčení, například ve vztahu k dluhu a pohledávce, působí zásada *vigilantibus iura skripta sunt* na oba subjekty tohoto právního vztahu. Nejprve záleží na věřiteli, zda svoji pohledávku bude vymáhat včas, dříve než dojde k její promlčení. Nicméně věřitel může tuto pohledávku vymáhat i po lhůtě určené k její vymožení. V tomto případě zásada *vigilantibus iura skripta sunt* přechází na stranu dlužníka. Zde záleží jen na dlužníkovi, zda uplatní, či neuplatní námitku promlčení, kterou mu nabízí právní řád.¹³²

2.7.1.2 Prekluze

V případě prekluze dochází k úplnému zániku práva v zákonem stanovených případech. Opět zde musí dojít k marnému uplynutí lhůty pro vymáhání práva, tedy pasivity osoby, která měla právně jednat.¹³³

2.7.1.3 Vydržení

O vydržení bylo již pojednáno v kapitole 2.5.2.1. Držba a vydržení, v souvislosti se zásadou *bona fides*. Tato zásada je zcela zásadní pro uplatnění zásady *vigilantibus iura skripta sunt*. V případě prokázání dobré víry vydržitеле je právo původního vlastníka omezeno na zákonem stanovenou lhůtou pro hájení

¹³² Viz DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 411-412. ISBN 978-80-7552-187-3.

¹³³ Viz Tamtéž, s. 417-418.

svého práva. V případě zlé víry zůstává původnímu vlastníkovu právo uplatnit zásadu *vigilantibus iura skripta sunt* i nadále.¹³⁴

2.7.2 Aplikace zásady *vigilantibus iura skripta sunt*

2.7.2.1 Žalobní petit

V případě, že již došlo k porušení subjektivního práva osoby, může se tato obrátit soud. Při aplikaci zásady *vigilantibus iura skripta sunt* se zpravidla poškozený pokusí s druhou stranou dohodnout na regresi původního stavu. V případě neúspěchu dohody mezi stranami se poškozený dle zásady autonomie vůle může rozhodnout, zda své právo bude vymáhat soudně, či nikoliv. Poté již v souladu se zásadou *vigilantibus iura skripta sunt* a § 79 z. č. 99/1963 Sb. (občanský soudní řád) bude soudní řízení zahájeno na jeho návrh, v němž musí jasně vymezit, v čem spatřuje zásah do svých práv a jak požaduje, aby bylo soudem rozhodnuto.

2.7.2.2 Duševní vlastnictví – ochranné známky

Zásadu *vigilantibus iura skripta sunt* je možné uplatnit i dříve, než dojde zásahu do subjektivního práva. Tuto zásadu je však možné uplatnit i dříve, než nějaké právo vůbec vznikne. Jako příklad je možné uvést aplikaci ochranných známek v souladu se zákonem č. 441/2003 Sb.

Dle § 1a si může každý ochrannou známkou za splnění zákonem požadovaných podmínek ochránit: „*jakékoliv označení, zejména slova, včetně osobních jmen, barvy, kresby, písmena, číslice, tvar výrobku nebo jeho obal nebo zvuky*“¹³⁵ V tomto případě se jedná o uplatnění zásady *vigilantibus iura skripta sunt* ještě dříve, než toto právo vzniklo.

Další možností užití zásady *vigilantibus iura skripta sunt* v souvislosti s ochrannými známkami se dá uplatnit v případě, kdy oprávněný toto právo již má. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu by si měl vlastník zapsaného označení sám hlídat

¹³⁴ Viz Tamtéž, s. 419-420.

¹³⁵ Zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách a o změně zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o ochranných známkách).

případný zápis „konfliktní ochranné známky“. Je tedy na každém vlastníkově, aby si ohlídal svá práva a pravidelně sledovat rejstřík ochranných známek.¹³⁶

2.7.3 Výjimky ze zásady *vigilantibus iura skripta sunt*

2.7.3.1 Zásada *volenti non fit iniuria*

Určitou výjimkou, která může souviset se zásadou *vigilantibus iura skripta sunt* je zásada *volenti non fit iniuria* (svolnému se neděje bezpráví). Jedná se o zásadu, která vychází primárně ze zásady autonomie vůle. Subjekt na sebe dobrovolně převezme riziko určité újmy. Ovšem v případě vzniku takové újmy již tento subjekt nemůže v souladu se zásadou *vigilantibus iura skripta sunt* uplatnit právo na náhradu takové újmy. Ačkoliv zásada *volenti non fit iniuria* tvoří výjimku z jiné zásady, sama je také omezena jinými výjimkami. Např. se nepřihlíží k tomu, pokud dá někdo souhlas ke svému usmrcení.¹³⁷

2.7.3.2 *Vis absoluta, vis compulsiva*

I v případě maximální bdělosti při hájení svých práv, kterou tato zásada vyžaduje, musí každý dbát takových pravidel, aby neporušoval práva jiného. V reálném světě, kde jsou běžné právní vztahy jako např. věřitel-dlužník, nemůže ani jedna strana nutit druhou stranu k určitému právnímu jednání. Např. věřitel nemůže dlužníka proti jeho vůli nutit k zajištění, či utvrzení dluhu, stejně tak jako dlužník nemůže nutit věřitele k vydání *qittance*, ačkoliv pohledávka nebyla uhrazena.

2.8 *Nemo iudex in causa sua*

V případě této zásady se nejedná o čistě soukromoprávní zásadu, jelikož je použitelná napříč celým právním systémem. Jedná se o jednu z prvních zásad zavedených již v obyčejovém právu a zejména v souvislosti s krevní mstou. Krevní msta byl právní institut, který dlouho přetrvával i ve státní společnosti, ale pro další rozvoj práva jej nebylo možné aplikovat.¹³⁸ Nicméně i přes rozšířenost této zásady

¹³⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23.05.2013 sp. zn. 7 As 140/2012-28.

¹³⁷ GRIVNA, T. § 30 *Svolení poškozeného*. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 424, marg. č. 7 [online]. [cit. 2021-8-15]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgjpwk5tlg4xhgys7giydaok7gqyf64dggmya#>

¹³⁸ PODOLA, J. Přednáška ZČU-FPR, obecné právní dějiny, 12.10.2017

napříč celým právním systémem je zásada *nemo iudex in causa* velice důležitá i pro samotné občanské právo.

2.8.1 Funkce zásady *nemo iudex in causa sua*

„Nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci“ Jedná se o zásadu, která byla již roku 376 n. l. zakotvena do římského práva. Za zmínku určitě stojí originální znění této zásady z této doby „*Generalilegedecernimusneminemsibiesseiudicem vel iussibidiceredeberere*“ „*Tímto obecným zákonem nařizujeme, že nikdo nesmí být sám sobě soudcem nebo stanovit sám sobě právo*“ (*CodexIustinianus3, 5, 1*).¹³⁹

Již ze samotného překladu je patrná funkce této zásady. V případě soukromoprávního sporu nesmí ani jedna ze stran tuto zásadu porušit. Spor musí být vždy rozhodnut někým, kdo je v dané věci nestranný.

2.8.2. Aplikace zásady *nemo iudex in causa sua*

V případě soukromého práva, zásada *nemo iudex in casua sua* určuje povinnost, jakým způsobem se mají řešit soukromoprávní spory. Při aplikaci této zásady se vychází z Ústavou potvrzené zásady rovnosti, která je nezbytná pro spravedlivé řešení sporů. LZPS svým čl. 36 odst. 1 umožňuje užití zásady *nemo idex in causa sua* pomocí nezávislého a nestranného soudu, případně u jiného orgánu. Ústava v čl. 81 a 82 odst. 1 dále upravuje, že soudní moc je vykonávána pomocí nezávislých soudů a nestranných soudců.

2.8.3. Výjimky ze zásady *nemo iudex in causa sua*

Výjimku ze zásady *nemo iudex in causa sua* nabízí přímo NOZ. Jedná se o institut svépomoci, který se nachází v § 14. V důvodové zprávě k NOZ je o tomto institutu psáno, že není možné žádat po osobě, jejíž práva jsou dotčena, aby trpně čekala na pomoc státu. Dále v souvislosti s tímto institutem navrhla oproti předešlé právní úpravě odklon od objektivně posuzované „přiměřenosti“. Subjektivní posouzení jednání osoby v postavení ohrožené strany se tedy musí jí samé jevit jako

¹³⁹ SKŘEJPEK, M. *Nemoiudex in re (causa) sua* [online]. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 498. ISBN 978-80-7400-059-1. [cit. 2021-8-15]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhayldorqv643vnz2f643foj3gc3teme#>

přiměřené.¹⁴⁰ §14 opravňuje takto činit jen osobu jejichž právo je ohroženo. Ovšem instituty krajní nouze, či omezení na osobní svobodě opravňují takto činit i osobu jejichž právo ohroženo nebylo, tedy osoby, která tak činí při ochraně práva jiné osoby, či naplnění práva veřejného.

I v případě institutu svépomoci je možné nalézt jeho mantinely. Jako příklad je možné uvést rozsudek Nejvyššího soudu, který pojednává o případu, kdy vlastník bytu v rámci svépomoci vyklidil věci neplatícího nájemníka. Soud k celé věci uvedl že: *„Vyklizení bytu mimo soudní výkon rozhodnutí nelze považovat za dovolenou svépomoc ve smyslu § 6 NOZ. Svépomoc je možná tam, kde se nelze účinně dovolat pomoci moci veřejné. Ustanovení § 6 obč. zák. však nedovoluje útočnou svépomoc.“*¹⁴¹

¹⁴⁰ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., kterým se ruší zákon č. 60/1964 Sb., s. 13-14.

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 06.09.2007 sp. zn. 25 Cdo 365/2006.

3. Legislativní pohled na občanskoprávní zásady

Obecná část soukromého práva, tedy právo občanské, stojí na základních hodnotách podstatných pro fungování:

- pluralitní demokracie
- tržního hospodářství
- právního státu
- ochrany lidských a občanských práv.¹⁴²

Takto uvedený stav, který vychází ze staletí prověřených základních zásad nebyl vždy součástí právního řádu ČR. Občanský zákoník z r. 1964 stál na zásadě, že všechna jeho ustanovení mají kogentní charakter, a pouze ustanovení, o kterých je to výslovně dovozeno, se od tohoto kogentního charakteru mohou odchýlit. Byla potlačována autonomie vůle jako jedna z nejvýznamnějších zásad občanského práva. Nahrazena byla zásadou absolutní neplatnosti při vadách právních jednání, která ovšem neměla za úkol chránit zájmy osob, ale právní stav socialistického státu.¹⁴³

3.1 NOZ

Současný občanský zákoník č. 89/2012 Sb. je účinný od 1.1.2014. Do dnešní doby prošel již několika novelizacemi, nicméně ujednání o právních zásadách přečkalo veškeré úpravy beze změny.

3.1.1. §1 Zásada smluvní svobody

Zákonodárce primárně nový občanský zákoník postavil na zásadě smluvní volnosti. Tato zásada, která je odrazem zásady autonomie vůle, je obsažena v § 1 odst. 2. Toto ustanovení NOZ umožňuje osobám ujednat si práva a povinnosti odchýlně od zákona. Jak bylo psáno v kapitole autonomie vůle, zákonodárce přímo

¹⁴² Viz DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 47. ISBN 978-80-7552-187-3.

¹⁴³ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., kterým se ruší zákon č. 60/1964 Sb., s. 6-7.

do znění tohoto paragrafu vložil korektivy této zásady, které smluvní svoboda nesmí porušit:

- dobré mravy
- veřejný pořádek
- právo týkající se postavení osob
- práva na ochranu osobnosti.

3.1.2. § 3 Demonstrativní výčet zásad

Zásady ovládající soukromé právo, ale hlavně zásady občanského práva jsou uplatňovány bez ohledu na to, zda jsou v tomto zákoně vyjádřeny či nikoliv.¹⁴⁴ O tomto systému užití zásad hovoří § 3 odst. 3 NOZ, který říká, že „*Soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva*“.¹⁴⁵ Tímto zákonodárce mířil na odst. 2 výše uvedeného paragrafu, kde udává pouze demonstrativní výčet šesti zásad. Jedná se o zásady, u kterých zákonodárce uznal za důležité jejich vyzdvihnutí v pozitivním právu.

3.1.3. § 6 Zásada poctivosti a *neminem leadere*

§ 6 NOZ pojednává o uplatnění zásady poctivosti. Toto pravidlo přikazuje přímo odst. 1.

Dále z odst. 2 vyplývá zásada *neminem leadere*. Touto zásadou je zakázáno těžit (působit škodu jinému) na základě nepoctivého, protiprávního činu, či stavu, který sám vyvolal nebo nad ním má kontrolu. Viz Kapitola 2.4. *Neminem leadere*

3.1.4. § 7 Zásada *bona fides*

Další zásada, o které přímo pojednává NOZ je obsažena v § 7 NOZ jako vyvratitelná myšlenka. Více psáno v kapitole 3.7. zásada *bona fides*.

¹⁴⁴ Viz DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 47. ISBN 978-80-7552-187-3.

¹⁴⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

3.1.5. Návrat k zásadě superficies solo cedit

Opět se jedná o prastarou římskoprávní zásadu. Byla obsažena i v § 297 Císařského patentu č. 946/1811 Sb.z.s. – obecný zákoník občanský (dále jen ABGB).¹⁴⁶ Nicméně s vydáním tzv. „středního“ občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., došlo k úplnému zrušení této zásady v rámci prosazování socialistických idejí. Současný NOZ se již navrátil k superficiální zásadě a určil, že všechny nové stavby postavené na pozemku budou patřit vlastníkovi pozemku.

I zde zákon umožňuje výjimku z této zásady ve formě „práva stavby“ obsažené v § 1240 a násl. Právo stavby je postavené na zásadách autonomie vůle a z ní vycházející smluvní volnosti.

Další výjimka ze zásady *superficies solo cedit* vychází ze zásad *bona fides* a *vigilantibus iura skripta sunt*. Jestliže stavebník v dobré víře stavěl na cizím pozemku a vlastník o tomto věděl, a přesto nepodnikl žádné kroky k nápravě, přestává tato zásada sloužit vlastníkovi pozemku. Navíc se stavebník může domáhat převedení pozemku do svého vlastnictví za cenu obvyklou.¹⁴⁷

3.1.6. Zásada ochrany slabší strany

Zásada ochrany slabší strany je zařazována mezi tzv. moderní zásady. Nicméně tato zásada provází občanské právo již od samého počátku. Historicky byla obsažena již v ABGB. V § 21 se nacházel taxativní výčet osob, které jsou označeny jako slabší strana a jež podléhají zvláštní ochraně zákonem: „*děti, které sedmého roku věku svého nedokonalý; nedospělí, kteří roku čtrnáctého, a nezletilí, kteří roku dvacátého čtvrtého nedokonalí; též: zuřiví, šílení a blbí, kteří rozumu buď docela užívati nemohou nebo alespoň nejsou s to, by poznali, co z činů jejich pojmí může.*“¹⁴⁸

V dnešní tzv. moderní době vystupuje zásada ochrany slabší strany do popředí i prostřednictvím dalších právních institutů, jako např.: závislá práce, nájemní právo, či spotřebitelské smlouvy.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Viz Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., Obecný zákoník občanský.

¹⁴⁷ Viz Stará, I. *Superficies solo cedit v římském právu a jeho úprava de lege ferenda*. In *Principy a zásady v právu (Teorie a praxe) - 17*. [online]. Leges 2007 [cit. 2022-2-23]. ISBN: 978-80-87212-59-2.. Dostupné z: <https://app.codexis.cz/doc/LT/29531>

¹⁴⁸ Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., Obecný zákoník občanský.

¹⁴⁹ Viz DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 53. ISBN 978-80-7552-187-3.

V případě ustanovení o spotřebitelských smlouvách, obdobně jako u závislé práce se jedná o normy relativně kogentního charakteru ve prospěch spotřebitele či zaměstnance. V případě spotřebitelských smluv je uložena podnikateli jako profesionálovi rozšířená informační povinnost vůči spotřebiteli. Případně musí být prodejce schopen prokázat, že tuto povinnost splnil. Dále je možné, aby v zákonem stanovených případech a v zákonem stanovené lhůtě mohl spotřebitel od smlouvy dodatečně odstoupit.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Viz HULMÁK, M. § 1810 *Spotřebitelské smlouvy*. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014 [online], s. 394-395. [cit. 2021-8-22]. Převzato z: Systém Beck-online. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgezq&groupIndex=3&rowIndex=0>

Závěr

Téma základní zásady občanského práva si v průběhu studia práv zaslouží zcela jistě více pozornosti. Teprve až při psaní této práce vyvstala reálná představa, která vykresluje důležitost jednotlivých zásad.

Část první této práce byla věnována obecnému výkladu právních principů, které se zásadami občanského práva úzce souvisí. Zde byly nalézány rozdílné názory různých autorů, zejména v oblasti dělení právních principů, případně jejich původu. Při hlubším zkoumání těchto principů ji docházelo k nalézání určitého konsenzu mezi doktrínou a stanovisky významných filosofů. Nutnost a zároveň správný přístup k zásadám právním byl nalézán i na straně zákonodárce. Ten zohledňuje zásady právní již při tvorbě či novelizaci jednotlivých zákonů. Případné nejasnosti v právu, jsou pomocí právních principů dále řešeny soudním výkladem. V případech soudní interpretace práva mají právní principy jednoznačný význam a v některých „hard cases“ je nutné se spolehnout i na určitý filosofický či doktrinální názor.

Části druhá a třetí této práce byly již věnovány hlavnímu tématu. I v tomto odvětví práva panují mezi jednotlivými autory určité neshody, zejména v otázce, zda určitá zásada je zásadou hlavní či jenom součástí zásady jiné. Na první pohled se tento stav jeví jako nepodstatný, nicméně v případě, kdy se právní zásady dostávají do vzájemné kolize a jedna zásada může znemožnit použití jiné, vyvstává důležitost jejich správné aplikace. Tato práce a její jednotlivé kapitoly byly sestaveny takovým způsobem, aby vyjadřovaly důležitost jednotlivých zásad.

Dále byly touto prací sledovány dva hlavní cíle. Prvním cílem se nacházel v lepším porozumění právním zásadám obecně. Lepší orientace a znalost zásad určitého právního odvětví, zcela jistě přispívá k lepší orientaci v zásadách ostatních odvětví. Nicméně i nadále přetrvál názor, že teprve až užíváním těchto zásad v právní praxi se jejich znalost posune na vyšší úroveň.

Druhým z cílů byla případná pomoc budoucím studentům v pochopení právních zásad a jejich případné aplikaci. Zda byl tento cíl naplněn nebo ne, ukáže až čas. V tuto chvíli je možné jen konstatovat, že k úplnému pochopení takto abstraktního téma, je vždy nutné čerpat z více zdrojů a seznat se s názory více znalců.

Resumé

Diplomová práce řeší problematiku obecných zásad občanského práva. Práce je rozdělena na tři části. První část je tvořena obecným pohledem na zásady občanského práva, který umožňuje jejich odlišení od zásad ostatních. Druhá část je již věnována přímo obecným zásadám občanského práva. Tyto jsou podloženy dalšími zásadami, které je doplňují, či tvoří jejich výjimky. Případně jsou podloženy právními normami a judikaturou soudů. Třetí část je zaměřena na ty zásady občanského práva, které zákonodárce přímo vtělil do občanského zákoníku.

Cílem této práce bylo vytvořit ucelený pohled na tyto zásady a ukázky těchto zásad v praxi.

Z výsledku zkoumání je patrné, že nejschůdnější cesta poznání těchto zásad stojí na ohlédnutí se zpět do historie k jejich původu. Názory starodávných římských právníků, jsou obvykle ty samé, ke kterým se v dnešní době dochází při řešení složitých právních sporů.

Summary

The diploma thesis examines the issue of general principles of civil law. The thesis is divided into three parts. The first part consists of a general outline of the principles of civil law, which allows to distinguish them from other principles. The second part is devoted directly to the general principles of civil law. These are supported by other principles which complement them or constitute exceptions to them. Alternatively, they are supported by legal norms and case law. The third part addresses those principles of civil law which the legislator has directly incorporated into the Civil Code.

The aim of this work was to provide a comprehensive view of these principles and examples of these principles in practice.

From the result of the analysis, it is evident that the most feasible way of understanding these principles is to look back in history to their origins. The opinions of the ancient Roman jurists, are usually the same that are arrived at today in resolving complex legal disputes.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- BEZOUŠKA, P. a PIECHOWICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013, s. 248. ISBN 978-80-7263-819-2.
- BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. a GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI, 2003 dotisk. ISBN 80-86395-74-X.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016-. ISBN 978-80-7552-187-3.
- FIALA, J. a KINDL, M. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8.
- FULLER, L. *Morálka práva*. Překlad PŘIBÁŇ. 1. Praha: OIKOYMENH, 1998. Oikúmené. ISBN: 80-86005-65-8.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7380-652-1.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7380-838-9.
- HRUŠÁKOVÁ, M., Z. KRÁLÍČKOVÁ a L. WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655–975) : komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HUMALÁK, M. *Občanský zákoník V.: Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1186. ISBN 978-80-7400-535-0.
- HURDÍK, J. a LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367. ISBN 978-80-210-5063-1.
- HURDÍK, J. *Občanské právo hmotné: obecná část : absolutní majetková práva*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-718-4.
- HURDÍK, J. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-2001-6.
- KINCL, J., SKŘEJPEK, M. a URFUS, U. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
- LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2022. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-852-8.
- PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, T. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN: 978-80-246-1687-2.
- SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-566-1.
- SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové*. Reprint 2. vydání z roku 1946. Praha: Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-7357-616-5.
- SPÁČIL, J., Králík M. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474): komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-803-0.
- TICHÝ, L. *Obecná část občanského práva*. V Praze: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-483-4.
- TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: Auditorium, 2010. Studie (Auditorium). ISBN 978-80-87284-01-8.

Periodikum

JANOŠEK, M. *Právní rozhledy: Návrat laesio enormis do občanského práva*. 2014, č. 5, s. 165. ISSN 1210-6410.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 21.12.1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93

Nález Ústavního soudu ze dne 04.02.1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96

Nález Ústavního soudu ze dne 17.12.1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97

Nález Ústavního soudu ze dne 5.6.1998 sp. zn. IV. ÚS 3653/11

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 87/04

Nález Ústavního soudu ze dne 28.03.2006 sp. zn. Pl. ÚS 42/03

Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007 sp. zn. Pl. ÚS 78/06-1

Nález Ústavního soudu ze dne 13.08.2012 sp. zn. I. ÚS 3061/11-1

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16.5.2007 sp. zn. 2 As 78/2006-64

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23.05.2013 sp. zn. 7 As 140/2012 - 28

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23.02.1999 sp. zn. 21 Cdo 1465/98

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 06.09.2007 sp. zn. 25 Cdo 365/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.11.2010 sp. zn. 30 Cdo 2262/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.11.2014 sp. zn. 30 Cdo 3850/2014

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26.2.1998 sp. zn. II. ÚS 249/97

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14.10.2002 sp. zn. II. ÚS 355/02

Usnesení Ústavního soudu ze dne 03.06.2004 sp. zn. III. ÚS 50/04

Online Komentáře – Codexis liberis, C. H. Beck, Aspi

GRIVNA, T. *§ 30 Svolení poškozeného*. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 424, marg. č. 7. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgipwk5tlg4xhgys7giydaok7gqyf64dggmya#>

HULMÁK, M. *§ 1810 Spotřebitelské smlouvy*. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo*. Obecná část (§ 1721–2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 394-498. Převzato z: Systém Beck-online. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgezq&groupIndex=3&rowIndex=0>

JIRSA, J., SVĚŽENOVÁ, L., VEČEŘA, J. a HOLUB, T. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou*. Svazek XIII - Závazky z deliktů a z jiných právních důvodů (§ 2894 - 3014). Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-7624-007-0. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

SKŘEJPEK, M., ŠTURMA, P. *Pacta sunt servanda*. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1. Převzato z: Systém Beck-online. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhayldorqv643vnz2f643foj3gc3teme#>

SKŘEJPEK, M. *Nemo iudex in re (causa) sua*. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1. Převzato z: Systém Beck-online. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhayldorqv643vnz2f643foj3gc3teme#>

ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kolektiv. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-74-8. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

TOMŠEJ, J. *Zákoník práce 2021 s výkladem*. 17. vyd. Praha: Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80-271-3095-5. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2014. ISBN 978-80-7263-846-8. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

ZAHOŘOVÁ, E., KOUKAL, P. a NOVOTNÝ, P. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanský zákoník - Komentář s judikaturou*. Svazek I - Předmět úpravy a její základní zásady (§ 1-14). Ostrava: CODEXIS publishing, 2018. ISBN 978-80-906391-5-7. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

Jiné online zdroje

Ottův slovník naučný. Šestnáctý díl. Praha: J. Otto, 1900. 687 s. Dostupné z: <https://archive.org/details/ottvslovnknauni29ottogoog/page/687/mode/1up?view=theater>

Stará, I. *Superficies solo cedit v římském právu a jeho úprava de lege ferenda*. In *Principy a zásady v právu (Teorie a praxe) - 17* [online]. Leges 2007. ISBN: 978-80-87212-59-2. Dostupné z: <https://app.codexis.cz/doc/LT/29531>

Přednášky

PODOLA, J. Přednáška ZČU-FPR, *obecné právní dějiny*, 12.10.2017

Zákony

Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., Obecný zákoník občanský.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., kterým se ruší zákon č. 60/1964 Sb.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách a o změně zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (*zákon o soudech a soudcích*), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o ochranných známkách).

Normy mezinárodního práva

Vyhláška č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, dohodnutých dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.